

Sličnosti uparivanja za crte ruminiranja i refleksije kod bračnih parova i parova u kohabitaciji

Pandžić, Sandra

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:576270>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Sandra Pandžić

**Sličnost uparivanja za crte ruminiranja i refleksije kod bračnih parova i parova u
kohabitaciji**

Diplomski rad

Rijeka, 2017.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Sandra Pandžić

**Sličnost uparivanja za crte ruminiranja i refleksije kod bračnih parova i parova u
kohabitaciji**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Jasna Hudek-Knežević, red. prof.

Rijeka, 2017.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora *dr. sc. Jasne Hudek-Knežević, red. prof.*

Rijeka, rujan, 2017.

Sažetak

Provedeno je istraživanje s ciljem ispitivanja sličnosti parova u ruminiranju i refleksiji, ispitivanja hipoteza inicijalne sličnosti nasuprot usličnjavanju i aktivnog uparivanja nasuprot socijalnoj homogamiji na crtama ruminiranja i refleksije, uz korištenje nekoliko indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene parova: prave sličnosti, pretpostavljene sličnosti, slaganja samoprocjena i procjena i slaganja međusobnih procjena. Uzorak je činilo 188 heteroseksualnih parova u dobi od 20 do 73 godine koji su živjeli zajedno od 3 do 50 godina. Pri obradi podataka korišteni su pristup usmjeren na varijablu i pristup usmjeren na par. Oba pristupa ukazala su na sličnost parova u ruminiranju i refleksiji na indeksima pretpostavljene sličnosti i slaganja samoprocjena i procjena, uz izostanak potvrde na indeksima asortativnosti. Oba pristupa potvrdila su hipotezu uparivanja po inicijalnoj sličnosti u refleksiji. Oba pristupa potvrdila su hipotezu aktivnog uparivanja u refleksiji. Na ruminiranju postoji aktivno uparivanje po pretpostavljenoj sličnosti.

Ključne riječi:

Asortativno uparivanje, inicijalna sličnost, aktivno uparivanje, ruminiranje, refleksija

Assortment similarity for rumination and reflection in married and cohabiting couples

Abstract

The study was conducted to examine couple similarity in rumination and reflection, with testing hypotheses regarding initial assortment versus convergence and active assortment versus social homogamy for rumination and reflection, using several similarity, assumed similarity and accuracy of assessment indices: similarity, assumed similarity, self-other agreement and other-other agreement. The sample consisted of 188 heterosexual pairs in age from 20 to 73 years which were living together from 3 to 50 years. In data analyzing were used variable-centered approach and couple-centered approach. Both approaches showed couple similarity in rumination and reflection on assumed similarity indices and self-other agreement, without confirmation on assortment indices. Both approaches confirmed initial assortment in reflection, including couple assortment in assumed similarity in rumination. Both approaches confirmed active assortment in reflection, including active assortment in assumed similarity in rumination.

Keywords:

Assortative mating, initial similarity, active assortment, rumination, reflection

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Svijest o sebi	1
1.1.1. Svijest o sebi kao stanje	3
1.1.2. Svijest o sebi kao crta.....	4
1.1.2.1. Model ruminiranja i refleksije.....	7
1.2. Sličnost između parova	10
1.2.1. Indeksi asortativnosti između parova, indeksi pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene 13	
1.3. Vrste asortativnosti i hipoteze inicijalnog uparivanja nasuprot usličnjavanju te aktivnog uparivanja nasuprot socijalne homogamije	16
1.3.1. Metodološki pristupi ispitivanju asortativnog uparivanja	18
1.3.1.1. Pristup usmjeren na varijable (VCA)	18
1.3.1.2. Pristup usmjeren na par (CCA)	19
2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA	22
2.1. Problemi rada	22
2.2. Hipoteze rada	22
3. METODA.....	23
3.1. Ispitanici.....	23
3.2. Mjerni instrumenti.....	23
3.3. Postupak istraživanja.....	24
4. REZULTATI.....	25
5. DISKUSIJA.....	36
6. ZAKLJUČAK	44
7. LITERATURA.....	46

1. UVOD

Kompleksan pojam svijesti se u psihologiji spominje od njezina začetka kao znanosti. Prije više od stoljeća, Sigmund Freud (1905/1953; prema Morin, 2006) je podijelio ličnost na tri razine: nesvjesno, predivjesno i svjesno. Njegov suvremenik, William James (1890) je razvio teoriju selfa, podijelivši ga na fizički, mentalni i spiritualni self te na ego. Od tog vremena je razvijen niz teorija o konceptu selfa i svjesnosti (Armstrong, 1981; Nagel, 1974; Rosenthal, 1986). U posljednjih 20 godina pojavio se značajan interes za znanstvenim istraživanjem koncepta svijesti te su razvijeni nova terminologija i brojni novi modeli koji opisuju razine svijesti. S obzirom na to da je pažljivo i jasno definiranje pojma „svjesnosti“ itekako poželjno (Natsoulas, 1983; prema Morin, 2006), ovaj niz novih konceptata, definicija i modela se pokazao zbunjujućim (Antony, 2001). Neki istraživači su formulirali svoje modele bez referiranja na postojeća gledišta, suviše dodajući nepotrebnu kompleksnost ionako složenom području istraživanja.

1.1. Svijest o sebi

Pažnja nužno prethodi svjesnosti i svjesnom iskustvu (James, 1890), a svjestan organizam može uspješno obraditi nadolazeće informacije i prikladno odgovoriti na njih (Morin, 2011). Ljudi imaju sposobnost pomicanja fokusa svoje pažnje s okoline na same sebe i obrnuto (Cooley, 1902). Usmjeravanje pažnje na samog sebe povećava svjesnost o aspektima sebe i iskustvo tjelesnog selfa. Ovaj proces obuhvaća fokusiranje osobe na vlastite misli, osjećaje, ponašanja i pojavu; refleksiju, fantazije i sanjarenje o samom sebi; situacije u kojima osoba donosi odluke ili kreira planove koji nju samu uključuju (Fenigstein, Scheier i Buss, 1975).

Sociolog George Herbert Mead (1934; prema Morin, 2011) predložio je razlikovanje usmjeravanja pažnje van prema okolini (svjesnost) i unutra prema sebi (svijest o sebi). Svijest o sebi odnosi se na sposobnost postajanja objektom vlastite pažnje te se događa kada se organizam ne fokusira na vanjsku okolinu već na vlastitu unutrašnjost; osoba postaje reflektivni promatrač, procesirajući informacije o samom sebi (Morin, 2006). Svijest o sebi predstavlja kompleksan multidimenzionalni konstrukt koji uključuje različita područja selfa i koji ima raznolike ishode (Morin, 2011). Osoba može razmišljati o svojoj prošlosti (autobiografija) (Markowitsch i Staniloiu, 2011) ili budućnosti (mogućnosti) (Szpunar, 2010),

fokusirati se na vlastite emocije, misli, crte ličnosti, preferencije, ciljeve, stavove, percepcije, osjete. Neki od ishoda svijesti o sebi uključuju prepoznavanje sebe (Prior, Schwartz i Gunturkun, 2008), „lutajući um“ (Smallwood i sur., 2011), samoopis, samoevaluaciju i samopoštovanje (Orth i Robins, 2014), samoregulaciju (Baumeister, Schmeichel i Vohs, 2007), samoeфикаsnost (Bandura, 1977), razgovor sa samim sobom (Morin, Uttl i Hamper, 2011), teoriju uma, svijest o vlastitim emocijama (Morin, El-Sayed i Racy, 2014) i svijest o smrti (Gallup, 1998; prema Morin i sur., 2014). Svijest o sebi također podrazumijeva i osjećaj osobnog kontinuiteta tijekom vremena i uključuje osjećanje sebe kao različitog od ostatka okoline (Kircher i David, 2003).

Svijest o sebi je centralni koncept u istraživanjima ishoda psihoterapijskih tretmana te je proučavan u različitim psihoterapijskim školama. U psihoanalizi, povećana svijest o sebi je i alat i cilj, a istraživanje sebe omogućuje osobi prepoznavanje nesvjesnih misli, motiva i obrana; rezultat terapije je povećani uvid odnosno veća svijest o sebi. Rogerijanska terapija, egzistencijalistička terapija i druge terapije uvidom su također naglašavale važnost razumijevanja unutarnjih misli i osjećaja (Fenigstein i sur., 1975). Relativno novije tradicije poput transakcijske analize, treninga osjetljivosti i grupnih susreta su istaknule vrijednost „stupanja u kontakt sa sobom“ i prepoznavanja načina na koji nečije ponašanje utječe na tuđe ponašanje. Povećanje interesa za uvid u sebe vidljivo je i u širokom interesu za prakticiranjem meditacije (Fenigstein i sur., 1975).

Pažnja usmjerena na sebe odnosno svijest o sebi istraživana je kao svijest o sebi kao stanje i svijest o sebi kao crta. Svijest o sebi kao stanje odnosi se na situacijsku svijest o sebi odnosno na posljedice trenutne svjesnosti sebe (Carver, 2003; prema Silvia, Eichstaedt i Phillips, 2005). To je stanje koje se u istraživanjima postiže manipulacijom pažnje usmjerene na sebe tako da se upotrebljavaju ogledala, video snimke te određeni podsjetnici na novije aspekte sebe, čime self postaje istaknutiji. Podražaji koji potiču osobu da obrati pažnju na sebe kao izdvojen objekt (ogledala, snimka glasa osobe, fotografije osobe) povećavaju svijest o sebi; podražaji koji potiču osobu da se usmjeri na vanjske objekte ili događaje (zanimljiv film, sportski događaji, aktivnosti poput stiskanja šake ili okretanja diska za snimanje) smanjuju svijest o sebi (Porterfield i sur., 1988). Svijest o sebi kao crta odnosi se na dispozicijsku svijest o sebi odnosno na individualne razlike u usmjerenosti na sebe (Buss, 1980; prema Silvia i sur., 2005). Istraživanja dispozicijske svijesti o sebi prvenstveno koriste

skale samoprocjene kako bi utvrdila stabilan varijabilitet u sklonosti prema razmišljanju o sebi (Silvia i Phillips, 2011).

1.1.1. Svijest o sebi kao stanje

Priroda istraživanja svijesti o sebi kao stanja nije se suviše mijenjala tijekom vremena već su se ta istraživanja prvenstveno oslanjala na teoriju objektivne svijesti o sebi Duval i Wicklunda, (1972; prema Silvia i Duval, 2001) koja je inspirirana Meadovim originalnim idejama (1934; prema Morin i Everett, 1990). Ova teorija smatra da se stanje svijesti o sebi može inducirati te da se njime može manipulirati uređajima poput ogledala, kamera i sličnog. Kada se pažnju usmjerava prema sebi (npr. pomoću ogledala i kamera), osoba ulazi u stanje svijesti o sebi i postaje objekt vlastite pažnje pa zbog toga može motriti vlastite karakteristike (Morin i Everett, 1990); tijekom ovog procesa unutarnje karakteristike poput standarda ili afekta imaju značajnu ulogu u određivanju ponašanja. Pri usmjeravanju pažnje na vanjsko okruženje (npr. pomoću motorne aktivnosti i vanjskih distraktora) osoba je podložnija socijalnom utjecaju (Froming i Carver, 1981; Gibbons, Carver, Scheier i Hormuth, 1979; Gibbons i Gaeddert, 1984; Scheier, Carver i Gibbons, 1979; sve prema Porterfield i sur., 1988). Ovakve manipulacije usmjeravanja pažnje su utjecale na različita ponašanja poput agresije, atribucije i samopoštovanja (Scheier, Fenigstein i Buss, 1974; Duval i Wicklund, 1973; Ickes, Wicklund i Ferris, 1973; sve prema Fenigstein i sur., 1975).

Pažnja usmjerena na sebe vodi do procesa samoevaluacije u kojem pojedinac uspoređuje svoje vlastito stanje u određenom području selfa sa svojim standardima u tom području. Osoba doživljava pozitivan afekt ukoliko njeno trenutačno stanje zadovoljava njezine standarde, a negativan ako je njeno trenutačno stanje ispod njezinih standarda. Doživljaj negativnog afekta vodi do pokušaja smanjenja diskrepance ili do izbjegavanja usmjeravanja na sebe (Mor i Winquist, 2002).

Izgrađen na teoriji Duval i Wicklunda, model samoregulacije razvijen u okviru teorije kontrole (Carver i Scheier, 1982) pretpostavlja da pažnja usmjerena na sebe igra ulogu u samoregulacijskom ciklusu koji pojedincima pomaže pri ostvarivanju njihovih ciljeva. U ovom samoregulacijskom procesu pojedinci doživljavaju diskrepancu između njihovog trenutnog selfa i istaknutog standarda te sudjeluju u ponašanjima koja smanjuju diskrepancu kada se otkrije negativna diskrepanca. Ako se trenutačni self slaže sa željenim standardima, osoba završava proces regulacije, a ukoliko je trenutačni self lošiji od standarda, osoba tada

ulazi u ciklus ponašanja i procjena koja traju dok se ne postigne slaganje selfa i standarda ili dok osoba ne zaključi da je slaganje nemoguće. Negativan afekt se doživljava kao rezultat procjene osobe da je vjerojatnost dostizanja standarda niska. Carver i Scheier su kasnije proširili svoj model (1998; prema Mor i Winqvist, 2002) i tvrdili da pojedinci ne doživljavaju samo diskrepancu između trenutnog i željenog selfa već da procjenjuju i stupanj napretka prema smanjenju te diskrepance. Negativan afekt se u ovom slučaju ne pojavljuje kao rezultat diskrepance već kada je napredak prema cilju prespor.

Na temelju teorije Duval i Wicklunda (1972) i na prvotnom modelu Carvera i Scheiera (1982), Pyszczynski i Greenberg (1987; prema Mor i Winqvist, 2002) su opisali profil osobe s depresivnim stilom usmjeravanja pažnje na sebe. Oni su pretpostavili da se depresija pojavljuje kada je osoba nesposobna ili nevoljna napustiti krug samoregulacije i kada „zapne“ u pokušaju smanjenja diskrepance koju nije moguće smanjiti. Osobe koje ostanu u ovom krugu razvijaju depresivan stil usmjeravanja pažnje na sebe, usmjeravajući svoju pažnju na negativne događaje i izbjegavajući fokusiranje na pozitivne.

Nolen-Hoeksema i Morrow (1993) su utvrdile da ruminiranje ima važnu ulogu u održavanju depresije, definirajući ruminirajuće odgovore kao ponašanja i misli koje usmjeravaju pažnju osobe na njezino depresivno stanje i potencijalne uzroke i posljedice toga stanja; ustanovile su da je ruminiranje jedinstven oblik usmjeravanja pažnje na sebe. U istraživanju Nolen-Hoekseme (1987) pronađene su spolne razlike u prevalenciji depresije te se pokazalo da žene ruminiraju više od muškaraca.

1.1.2. Svijest o sebi kao crta

Razvijeni su brojni instrumenti za mjerenje dispozicijskog usmjerenja prema sebi, a prvi takav upitnik jest Skala svijesti o sebi kao crte (The Self-Consciousness Scale; Fenigstein i sur., 1975) koja se sastoji od 23 čestice. Autori skale predložili su da ljudi variraju u svojoj sklonosti usmjeravanja pažnje prema unutra i prema van pa su razvili navedenu skalu kako bi izmjerili individualne razlike koristeći mjere samoprocjene. Psihometrijski pokazatelji (test-retest pouzdanost) pokazuju da je svijest o sebi dovoljno stabilan konstrukt kako bi ga se moglo istraživati kao crtu ličnosti (Davis i Franzoi, 1991; prema Morin, 2011). Skala svijesti o sebi kao crte sastoji se od tri subskale: privatne svijesti o sebi, javne svijesti o sebi i socijalne anksioznosti. Privatna svijest o sebi odnosi se na usmjerenost na vlastite unutarnje osjećaje i misli (primjer čestice je: “Općenito obraćam pozornost na svoje unutarnje

osjećaje.”); javna svijest o sebi je generalna svjesnost sebe kao socijalnog objekta koji utječe na druge osobe (primjer čestice je: “Brinem se oko načina na koji se prezentiram.”); socijalna anksioznost odnosi se na osjećanje neugode u društvu drugih ljudi (primjer čestice je: “Osjećam se anksiozno kada moram govoriti pred grupom“). Razvijene su različite verzije ove skale (Burnkrant i Page, 1984; prema Morin, 2011; Grant, Franklin i Langford, 2002) te je ona prevedena na brojne jezike (Bendania i Abed, 1997).

Pojedinci koji imaju visoku javnu svijest o sebi su posebno svjesni sebe kao socijalnog objekta, brinući se o vlastitom načinu prezentiranja drugim ljudima i o tome na koji način ih drugi ljudi procjenjuju (Fenigstein i sur., 1975). Neki od nalaza istraživanja osoba s visokom javnom svijesti o sebi su da su takve osobe modno osvještenije i da kod njih postoji veća vjerojatnost korištenja odjeće i dekorativne kozmetike s ciljem ostavljanja utiska na okolinu (Miller i Cox, 1982; Solomon i Schopler, 1982; sve prema Doherty i Schlenker, 1991); točnije su u procjeni dojma koji ostavljaju na druge ljude (Tobey i Tunnell, 1981; prema Doherty i Schlenker, 1991); češće koriste strategije samoprezentacije kako bi ostavile bolji dojam na druge ljude (Doherty i Schlenker, 1991); osjetljivije su na interpersonalno odbacivanje (Fenigstein, 1979; prema Doherty i Schlenker, 1991); sklonije su konformizmu u socijalnim situacijama (Froming i Carver, 1981; prema Bushman, 1993); bit će sklonije konformirati se očekivanjima uloga svog partnera (Schlenker i Weigold, 1990). Zbog zabrinutosti u svoj socijalni identitet, osobe s visokom javnom svijesti imaju sklonost osjećanja socijalne anksioznosti i straha od primanja negativne procjene od drugih (Fenigstein i sur., 1975; Schlenker i Weigold, 1990).

Osobe s visokom privatnom svijesti o sebi pišu detaljnije samoopise (Turner, 1978b; prema Nasby, 1989), brže odlučuju o tome opisuju li ih određeni pridjevi (Mueller, 1982; Turner, 1978c; sve prema Nasby, 1989), prisjećaju se više samoreferentnog materijala u uvjetima slučajnog učenja (Agatstein i Buchanan, 1984; Hull i Levy, 1979; Turner, 1980; sve prema Nasby, 1989), čine više lažnih alarma vezanih uz samopisne osobine, a manje uz osobine koje ih ne opisuju tijekom zadatka prepoznavajućeg pamćenja (Nasby, 1989a; prema Nasby, 1989b) od pojedinaca s niskom privatnom svijesti o sebi.

Istraživanja su pokazala da socijalno anksiozne osobe podcjenjuju vlastite socijalne vještine, procjenjuju sebe negativnije, očekuju da će imati lošiju izvedbu u socijalnoj situaciji te smatraju tuđu reakciju na njih kao manje pozitivnu čak i kad to nije točno, u odnosu na osobe koje nisu socijalno anksiozne (Clark i Arkowitz, 1975; Gilkinson, 1943; Glass,

Merluzzi, Biever i Larsen, 1982; Smith i Sarason, 1975; sve prema Schlenker i Leary, 1982; Cacioppo, Glass i Merluzzi, 1979). Pojedinci s visokom socijalnom anksioznošću preferiraju napustiti potencijalno sramotnu socijalnu situaciju što je brže moguće i često zadovoljavaju ovu potrebu umjesto odgovaranja na drugu, pozitivniju, socijalno motiviranu potrebu (Freedman, Wallington i Bless, 1967; McPeck i Cialdini, 1977; sve prema Arkin, Appelman i Burger, 1980). Fenigstein i suradnici (1975) su raspravljali o tome da osobe s visokom socijalnom anksioznošću (koje opisuju sebe kao sramežljive, nervozne u grupnim situacijama, lako zbunjujuće) imaju intenzivniju reakciju na situacije koje su potencijalno ponižavajuće za njih od socijalno neanksioznih osoba.

U kontekstu osobina petofaktorskog modela ličnosti, istraživanja su pokazala da postoji snažna pozitivna povezanost socijalne anksioznosti s neuroticizmom te snažna negativna povezanost s ekstraverzijom; snažna pozitivna povezanost javne svijesti o sebi s neuroticizmom i slaba, ali pozitivna povezanost s ekstraverzijom (Trapnell i Campbell, 1999). Privatna svijest o sebi umjereno je pozitivno povezana s neuroticizmom i otvorenošću prema iskustvu (Trapnell i Campbell, 1999), a ti nalazi predstavljaju paradoks, s obzirom na to da se više razine svijesti o sebi u brojnim istraživanjima i psihoterapijskim školama povezivalo s pozitivnim ishodima. U psihoanalizi se povišenu svijest o sebi smatra alatom i ciljem psihoterapije jer istraživanje samog sebe omogućuje osobi prepoznavanje nesvjesnih želja, motiva i obrambenih mehanizama; rogerijanska terapija ističe važnost svjesnosti i prepoznavanja vlastitih unutarnjih misli i osjećaja s ciljem postizanja kongruentnog selfa; transakcijska analiza stavlja naglasak na prepoznavanje načina na koji ponašanje jedne osobe utječe na ponašanje druge s ciljem rješavanja vlastitih emocionalnih problema (Trapnell i Campbell, 1999).

Novija istraživanja svijesti o sebi kao crte odmiču se od podjele na javne i privatne dimenzije. Dok je istraživanje javne svijesti o sebi izgubilo na popularnosti zbog detaljnih kritičkih osvrta na njezinu konstruktivnu valjanost (Gibbons, 1990; Wicklund i Gollwitzer, 1987; prema Silvia i sur., 2005), privatna svijest o sebi ostala je popularna usprkos upitnim psihometrijskim svojstvima.

Brojna istraživanja predlažu postojanje dvije subskale privatne svijesti o sebi (Anderson, Bohon i Berrigan, 1996; Ben-Artzi, 2003; Chang, 1998; Creed i Funder, 1998; Ruipérez i Belloch, 2003; sve prema Silvia i Phillips, 2011). Dok se jedna subskala, refleksija sebe, odnosi na maladaptivnu svijest o sebi, druga, subskala unutarnjeg stanja svijesti,

predstavlja adaptivan oblik svijesti o sebi. Refleksija sebe pozitivno korelira s mjerama negativne afektivnosti odnosno neuroticizmom, a unutarnje stanje svijesti korelira negativno ili ne korelira uopće s takvim mjerama (Trapnell i Campbell, 1999). Ovakav različit obrazac nalaza pronađen je za konstrukte povezane s neuroticizmom poput anksioznosti i depresije, samopoštovanja i traženja identiteta i jasnoće pojma o sebi (Campbell i sur., 1996; Piliavin i Chang, 1988; Watson i Biderman, 1993; Watson, Morris i Hood, 1988; sve prema Trapnell i Campbell, 1999).

Kontradiktoran odnos refleksije sebe i unutarnjeg stanja svijesti s mjerama identiteta i jasnoćom pojma o sebi je važan upravo zbog toga što obraćanje pozornosti na privatnu svijest o sebi povećava jasnoću pojma o sebi. Ovi nalazi u konačnici ponovno dovode do paradoksa jer je nejasno zašto ove dvije subskale koje mjere isti konstrukt privatne svijesti o sebi pokazuju suprotnu povezanost s jasnoćom pojma o sebi i sigurnosti u percepciju sebe (Campbell i sur., 1996; Franzoi, 1983; sve prema Trapnell i Campbell, 1999). Međutim, nalazi istraživanja koja su utvrdila postojanje subskala privatne svijesti o sebi su kontroverzni zbog variranja visine korelacija između subskala i variranja čestica koje formiraju subskale (Bernstein, Teng i Garbin, 1986; Britt, 1992; Duval i Silvia, 2001; Silvia, 1999; sve prema Silvia i sur., 2005). Osim toga, rezultati brojnih konfirmatornih faktorskih analiza privatne svijesti o sebi nisu dosljedni te ukazuju na postojanje jednog ili dva faktora unutar konstrukta privatne svijesti o sebi. Neka istraživanja potvrđuju postojanje dva faktora (Cramer, 2000; prema Silvia i Phillips, 2011), a druga ne potvrđuju ni modele s jednim ni s dva faktora (Nystedt i Ljungberg, 2002; prema Silvia i Phillips, 2011). Konačno, nejasno je jesu li subskale privatne svijesti o sebi konceptualno značajne (Bissonnette i Bernstein, 1990; Silvia, 1999; Wicklund, 1990; sve prema Silvia i Phillips, 2011).

1.1.2.1. Model ruminiranja i refleksije

S obzirom na brojna ograničenja u pristupu svijesti o sebi kao javne i privatne dimenzije, razvijeni su novi modeli svijesti o sebi (McKenzie i Hoyle, 1999; prema Silvia i sur., 2005; Grant i sur., 2002; Trapnell i Campbell, 1999), a najznačajniji od njih je model ruminiranja i refleksije (Trapnell i Campbell, 1999). Autori ovog modela preispitali su psihometrijska svojstva Skale svijesti o sebi kao crte (Fenigstein i sur., 1975) i pokazali da subskala privatne svijesti o sebi mjeri dva različita konstrukta odnosno dva konfliktna motiva

u pozadini svijesti o sebi, od kojih je jedan blagotvoran za mentalno zdravlje, a drugi štetan za njega: ruminiranje i refleksiju sebe.

Ruminiranje se odnosi na anksioznu pažnju usmjerenu na sebe, pri kojem osoba osjeća strah od podbacivanja te konstantno preispituje vlastitu vrijednost; uključuje fokusiranje osobe na negativne aspekte vlastitog selfa te negativne interpretacije postupaka u vlastitom životu, pri čemu se razmišljanje može iskoristiti za pojačavanje negativnih emocija (Ray i sur., 2005). Osoba koja ruminira je zaokupljena ponašanjima i mislima koje pasivno fokusiraju pažnju na simptome distresa i na sve moguće uzroke i posljedice tih simptoma (Nolen-Hoeksema, 1991; prema Ray i sur., 2005). Primjeri ruminiranja uključuju da osoba sjedi sama i razmišlja kako se umorno i nemotivirano osjeća, zabrinutost da će raspoloženje osobe utjecati na njezin posao i pasivno pregledavanje svih loših događaja u životu koji su mogli utjecati na raspoloženje osobe.

Ruminiranje proizvodi više negativnih posljedica povezanih s psihološkim disfunkcijama poput anksioznosti i depresije (Joireman, 2004; Joireman, Parrott i Hammersla, 2002; sve prema Morin, 2011). Pretjeran ruminativni self fokus stvara zabrinutost, osjećaj krivnje i srama, ljubomoru, nesanicu i slično (Leary, 2004; prema Morin, 2011) te može pridonijeti socijalnoj anksioznosti (Buss, 1980; prema Morin, 2011) i depresiji (Mor i Winqvist, 2002). Psihološki nezdravi pojedinci su poznati po češćem ruminiranju (Smith i Allow, 2009; prema Morin, 2011).

Refleksija predstavlja iskrenu znatiželju o samom sebi, pri čemu je osoba intrigirana i zainteresirana naučiti više o vlastitim emocijama, vrijednostima, stavovima, načinima razmišljanja i sličnom. Ovaj oblik introspekcije uglavnom vodi do pozitivnih posljedica povezanih s dobrim mentalnim zdravljem, poput znanja o sebi i samoregulacije.

Model ruminiranja i refleksije nastoji razjasniti paradoks samoapsorpcije. Ovaj paradoks pojavljuje se u istraživanjima privatne svijesti o sebi koja pokazuju korelacije privatne svijesti o sebi s brojnim pozitivnim (npr. točnije i šire znanje o sebi) i negativnim (npr. visoka razina psihološkog distresa) faktorima te upućuje na „tužniji, ali mudriji“ fenomen; često pregledavanje vlastitih misli i osjećaja unaprijeđuje točnost znanja o sebi, ali na štetu psihološke dobrobiti (Trapnell i Campbell, 1999). Neki faktori koji su povezani s privatnom svijesti o sebi djeluju adaptivno i blagotvorno, poput veće artikulacije sheme o sebi i veće želje za razumijevanjem samog sebe (Nasby, 1985; prema Silvia i sur., 2005), a drugi faktori se čine maladaptivnima, poput psihopatologije (Ingram, 1990). Trapnell i Campbell

ove efekte pridaju motivacijskoj distrakciji u Skali privatne svijesti o sebi (Fenigstein i sur., 1975). Oni smatraju da ljudi obraćaju pozornost na sebe zbog različitih razloga te da se ovi razlozi moraju razdvojiti pri procjeni dispozicijske pažnje usmjerene na sebe. Ruminiranje uključuje pažnju usmjerenu na sebe motiviranu percipiranim prijetnjama, gubicima i povredama selfa, a refleksija znatiželjom i epistemičkim interesom o sebi.

Istraživanja su pokazala da postoje povezanosti ruminiranja i refleksije s drugim varijablama, poput osobina ličnosti petofaktorskog modela, empatije, afekta, percepcije sličnosti samog sebe s drugim ljudima te autobiografskih sjećanja (Joireman i sur., 2002; prema Silvia i sur., 2005; Thomsen, Schnieber i Olesen, 2011; Trapnell i Campbell, 1999). Ruminiranje je snažno pozitivno povezano s neuroticizmom (Trapnell i Campbell, 1999). Istraživanje koje su proveli Morrow i Nolen-Hoeksema (1990; prema McMurrich i Johnson, 2008) je pokazalo da su osobe koje ruminiraju uključene u oblik introspekcije koji potiče depresivnost; ruminiranje je oblik kognicije ili ponašanja pri kojem se osoba fokusira na svoje depresivne simptome i moguće uzroke i efekte depresivnog raspoloženja. Ruminiranje se povezuje sa samoprocjenama lošijeg fizičkog zdravlja, ali ta povezanost ovisi o dobi ispitanika (Thomsen i sur., 2004). Povezuje ga se s negativnim afektom, a longitudinalna i eksperimentalna istraživanja sugeriraju da ruminiranje može utjecati na duljinu i intenzitet negativnog afekta (Nolen-Hoeksema i sur., 1993, 1994, 1997; Nolen-Hoeksema i Morrow, 1991; Rusting i Nolen-Hoeksema, 1998; sve prema Nolen-Hoeksema, Wisco i Lyubomirsky, 2008; Nolen-Hoeksema, 2000).

Refleksija je snažno pozitivno povezana s otvorenošću prema iskustvu (Trapnell i Campbell, 1999), zauzimanjem perspektive (Teasdale i Green, 2004) te s empatijom (Joireman, Parrot i Hammersla, 2002; prema Lyke, 2009), a kada se drugi faktori vezani uz ličnost kontroliraju refleksija nije povezana s neuroticizmom (Scandell, 2001; prema Lyke, 2009).

Mjera proizašla kao rezultat ovog modela je Upitnik ruminiranja-refleksije [Rumination–Reflection Questionnaire (RRQ)] koji se sastoji od 24 čestice podijeljene u dvije subskale (ruminiranje i refleksiju) po 12 čestica. Primjer čestice iz subskale ruminiranja je: „Često razmišljam o događajima u svom životu zbog kojih se više ne bih trebao/la zabrinjavati.“ Primjer čestice iz subskale refleksije je: „Volim analizirati zašto činim određene stvari.“ Unutarnja konzistencija subskala upitnika iz originalnog istraživanja Trapnell i Campbell (1999) je visoka (Cronbachov alfa refleksije iznosi .91, a ruminiranja .90).

1.2. Sličnost između parova

Ni muškarci ni žene ne preferiraju sve pripadnike suprotnog spola. Određeni pripadnici suprotnog spola imaju prednost nad drugima, a važan istraživački izazov jest identifikacija karakteristika koje potencijalni partneri smatraju privlačnima. Iako je izbor partnera ključna odluka za više od 90% stanovništva (Price i Vandenberg, 1980), iznenađujuće malo je poznato o karakteristikama koje muškarci i žene traže u potencijalnim partnerima (Thiessen i Gregg, 1980; prema Buss i Barnes, 1986).

Istraživanja izbora partnera imaju veliku važnost za nekoliko znanstvenih disciplina koje uključuju bihevioralnu genetiku i psihologiju. Podudaranje partnera po osobinama koje pokazuju značajnu nasljedivost je važno za genetsku analizu ponašanja zbog potencijalno značajnih genetskih posljedica. Ono može utjecati na procjene nasljednosti određene osobine u smjeru povećavanja procjena (Plomin i sur, 1977a; prema Buss, 1984). Nasljedne osobine za koje se dogodi podudaranje utječu na korelacije između bioloških srodnika. Isto tako, na distribuciju genotipa, stupanj homozigotnosti i korelacije između osobina sljedećih generacija može utjecati asortativno uparivanje (Crow i Kimura, 1970; Jensen, 1978; Vandenberg, 1972; sve prema Buss, 1984).

Istraživanja bračnog uparivanja su značajna za psihologiju ličnosti i socijalnu psihologiju, a posljedice ovog procesa dobivaju sve više pažnje (Buss, 1983; Cattell, 1982; Cattell i Nesselroade, 1967; Eaves i Heath, 1981; Nancy i sur. 1981; sve prema Buss, 1984). Jedan od važnih načina kojima osobe stvaraju svoju socijalnu okolinu je i izbor životnog partnera (Buss, 1984). Ako izbor partnera nije slučajan odnosno ako je temeljen na procjenama osobnih karakteristika potencijalnih partnera, tada taj izbor postaje važan mehanizam putem kojeg dolazi do povezanosti između osobe i okoline (Buss, 1984). Istraživanje sličnosti partnera može razjasniti područja unutar kojih se pojavljuje korelacija između osobe i okoline, kao i mehanizme odgovorne za stvaranje takvih korelacija.

Neke varijable konstantno pokazuju visoke razine sličnosti među parovima, a jedna od njih je dob. Istraživanja Feng i Baker (1994) te Bussa (1984) su utvrdila da se parovi uparuju s obzirom na sličnost u dobi.

Osim toga, istraživanja pokazuju da su supružnici prilično slični na mjerama političkih i religioznih stavova; brojna istraživanja pokazuju umjerene i visoke korelacije na mjerama političkog konzervatizma, radikalizma, religioznosti i posjećivanja crkvi (D'Onofrio, Eaves, Murrelle, Maes i Spilka, 1999; McCrae, 1996; Nagoshi, Johnson i Honbo, 1992; sve prema

Watson i sur., 2004; Feng i Baker, 1994), kao i mišljenja i stavova (Vandenberg, 1972; prema Watson i sur., 2004). Suprotno od toga, korelacije asortativnog uparivanja za socijalne i osobne vrijednosti su nešto niže (Caspi i Herbener, 1993; Vandenberg, 1972; sve prema Watson i sur., 2004). Bračni parovi pokazuju umjerenu sličnost u stupnju obrazovanja i mjerama opće inteligencije te ostalih kognitivnih sposobnosti (Bouchard i McGue, 1981; Feng i Baker, 1994; Phillips, Fulker, Carey i Nagoshi, 1988;). Dodatne analize pronašle su dokaze za uparivanje parova po sličnosti na mjerama kognitivnih sposobnosti (Buss, 1984; Phillips i sur., 1988), posebno verbalnih sposobnosti (Mascie-Taylor, 1989; Watkins i Meredith, 1981; sve prema Watson i sur., 2004).

Osim navedenih sličnosti, istraživanja su utvrdila da su parovi slični i u socioekonomskom statusu, etničkom podrijetlu, privlačnosti (Ahern, Cole, Johnson i Vanderberg, 1985; Hill, Rubin i Peplau, 1976; Jaffe i Chacon-Puignau, 1995; Keller, Thiessen i Young, 1996; Tharp, 1963; Thiessen, Young i Delgado, 1997; sve prema Lucas i sur., 2004; Bereczkei i Csanaky, 1996; Penton-Voak, Perrett i Peirec, 1999), kao i u krvnoj grupi (Ashton, 1986; prema Lucas i sur., 2004), olfaktornoj osjetljivosti (Smith, 1989; prema Lucas i sur., 2004) te prvom slovu imena (Kopelman i Lang, 1985).

Proveden je velik broj istraživanja s ciljem utvrđivanja bračne podudarnosti u mentalnom zdravlju i psihološkim varijablama, poput zadovoljstva životom ili osobina ličnosti (Ask, Istad, Engdahl i Tambs, 2013). Usprkos metodološkim ograničenjima i razlikama (Galbaud du Fort, Boivin i Kovess, 1993; prema Ask i sur., 2013), nalazi istraživanja sličnosti parova u mentalnom zdravlju učestalo pokazuju da su partneri sličniji jedno drugom nego što bi to bilo očekivano po slučaju, s korelacijama koje se kreću od .20 do .30 (Galbaud du Fort, Bland, Newman i Boothroyd, 1998; Meyler i sur., 2007; sve prema Ask i sur., 2013; Mathews i Reus, 2001). Meta-analiza koju su proveli Mathews i Reus (2001) je pokazala da postoji asortativno uparivanje za pojedince s afektivnim poremećajima odnosno bipolarnim poremećajem i depresijom. Također, istraživanja su pokazala da partneri postaju slični jedni drugima procesom emocionalne zaraze, pri čemu mentalna bolest jednog partnera ima direktan utjecaj na mentalno zdravlje drugog partnera (Maes i sur., 1998; van Grootheest, van den Berg, Cath, Willemsen i Boomsma, 2008). Ukoliko je jedan partner depresivan, drugi će vjerojatno također početi pokazivati simptome depresivnosti. Ovaj fenomen objašnjava i sličnost parova u zadovoljstvu životom (Powdthavee, 2009). Istraživanja zadovoljstva

životom generalno pokazuju da se korelacije sličnosti između parova kreću između .30 i .50 (Powdthavee, 2009; Schimmack i Lucas, 2006; Tambs i Moum, 1992;).

Teorije samoselekcije predlažu da pojedinci biraju okolinu i prijatelje s kojima su kompatibilni i koji podržavaju njihovo ponašanje (Ennett i Bauman, 1994; Scarr i McCartney, 1983). Sukladno tome, brojna istraživanja pokazuju visoke razine sličnosti između romantičnih partnera po antisocijalnom ponašanju te upotrebi i zloupotrebi droga; birajući kompatibilnu okolinu i odnose, problematično ponašanje pojedinca je potkrepljeno i održivo (Bender i Losel, 1997; Caspi i Herbener, 1990; Quinton i sur., 1993; sve prema Rhule-Louie i McMahan, 2007; Caspi, Lynam, Moffitt i Silva, 1993).

S obzirom na priličnu stabilnost osobina ličnosti, postoji manja vjerojatnost da će partneri postati slični jedni drugima s vremenom (Terracciano, Costa i McCrae, 2006), a rezultati istraživanja općenito manje podržavaju bračnu podudarnost. Neka istraživanja uopće ne mogu demonstrirati bračnu sličnost u osobinama ličnosti (Dubuis-Stadelmann, Fenton, Ferrero i Preisig, 2001; Watson i sur., 2004), dok generalno korelacije u crtama ličnosti među bračnim parovima iznose ispod .20 (Gattis, Berns i Simpson, 2004; Rammstedt i Schupp, 2008; sve prema Ask i sur., 2013; Feng i Baker, 1994; Price i Vandenberg, 1980; Tambs i Moum, 1992). Najbolje replicirani i najsnažniji efekti asortativnog uparivanja u osobinama ličnosti pronađeni su kod crte traženja uzbuđenja (Farley i Mueller, 1978; Han, Weed i Butcher, 2003; sve prema McRae i sur., 2008). Istraživanja asortativnog uparivanja po osobinama ličnosti petofaktorskog modela ličnosti pokazala su značajnu povezanost kod parova po crtama otvorenosti za iskustva i savjesnosti, no ne i za neuroticizam, ugodnost i ekstraverziju (McRae, 1996; prema McRae i sur., 2008). Botwin, Buss i Shackelford (1997) su pronašli pozitivno uparivanje parova u otvorenosti prema iskustvu i ugodnosti, ali samo kod procjene ličnosti od strane procjenjivača, u odnosu na samoprocjene ili procjene partnera. Watson i suradnici (2004) su ustanovili uparivanje u neuroticizmu, otvorenosti i ugodnosti, ali samo kada su latentne varijable bile istražene.

Neka istraživanja su pokazala da sličnost u osobinama ličnosti predicira veće zadovoljstvo odnosom (Acitelli i sur., 2001; prema Gonzaga, Campos i Bradbury, 2007). Usklađenost predicira uspješnost veze: parovi koji se viđaju i koji su usklađeni u svojim emocionalnim doživljajima imaju veću koheziju u vezi i manju vjerojatnost prekida veze (Anderson, Keltner i John, 2003).

1.2.1. Indeksi asortativnosti između parova, indeksi pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene

Razvijeni su različiti načini ispitivanja crta ličnosti, inteligencije, kognitivnih sposobnosti, stavova i sličnih konstrukata, a među njima se nalaze samoprocjene i procjene od strane druge osobe. Većina istraživanja koja uključuje samoprocjene i procjene ličnosti je fokusirana na razinu slaganja između ova dva izvora.

Slaganje samoprocjena i procjena je mjera točnosti procjene odnosno mjera valjanosti, pri čemu postoji isti predmet procjene. Istraživanja su utvrdila značajna slaganja između mjera samoprocjena i procjena od strane druge osobe u vrijednostima od .40 i više na širokom rasponu osobina (Watson, Hubbard i Wiese, 2000). Brojne studije su ukazale na postojanje slaganja mjera samoprocjene i procjene na svih 5 crta petofaktorskog modela ličnosti te su otkrivene nove informacije o procesima koji utječu na razinu slaganja između navedenih mjera (John i Robins, 1993; McCrae i Costa, 1987; Paulhus i Reynolds, 1995). Nekoliko istraživanja izvijestilo je i o značajnoj sličnosti mjera samoprocjene i procjene od strane druge osobe pri procjeni crta afektivnosti: slaganja između procjena na upitnicima sreće i opće dobrobiti kreću se u rasponu od .25 do .40 (Hartmann, 1934; Kammann, Smith, Martin i McQueen, 1984; sve prema Watson i sur., 2000). Osim toga, McCrae (1982; prema Watson i sur., 2000) je u svom istraživanju prikupio podatke o samoprocjeni i procjeni partnera na skalama anksioznosti, hostilnosti, depresije i pozitivnih emocija NEO Inventara ličnosti te je na svim skalama dobiveno umjereno i snažno slaganje mjera samoprocjene i procjene partnera (raspon korelacija od .36 do .58). Watson i Clark (1991; prema Watson i sur., 2000) su pronašli značajno slaganje samoprocjena i procjena na 8 različitih skala afekta, s korelacijama koje su se kretale u rasponu od .19 do .41. Konačno, Diener, Smith i Fujita (1995; prema Watson i sur., 2000) su proveli istraživanje u kojima su se koristile mjere samoprocjene i procjene od strane drugih na 6 specifičnih tipova emocija (sreća, strah, ljutnja) kao i na globalno pozitivnom i negativnom afektu. Utvrdili su značajno slaganje na svih 8 mjera afekta, s korelacijama koje su se kretale od .24 do .54.

Međutim, kada se ličnost procjenjuje mjerama samoprocjene i procjene drugih, pri čemu se partneri dobro poznaju, tada su od koristi i drugi odnosi između ove dvije mjere. Prava sličnost (engl. *similarity*) definirana je kao odnos između samoprocjene jednog člana para i samoprocjene drugog člana para (Lee i sur., 2009). Snaga ovog odnosa pokazuje postoji li tendencija za neslučajnim uparivanjem po određenim crtama ličnosti između partnera, u

smjeru sličnosti (pozitivna asortativnost) ili različitosti (negativna asortativnost), pri čemu istraživanja uglavnom potvrđuju postojanje pozitivne asortativnosti (Bouchard i Loehlin, 2001; Buss, 1984; Mathews i Reus, 2001), u rasponu korelacija od .30 do .40, a u nekim slučajevima i iznad .40.

Uz pravu sličnost postoji i sličnost međusobne procjene partnera (engl. *other-other agreement*); ovaj indeks se još naziva reciprocitetom i označava jednakost između međusobnih procjena partnera; pokazuje koliko slično partneri razmišljaju o međusobnim osjećajima (Wilhelm i Perrez, 2004). Ovaj indeks se, kao i pravu sličnost, može smatrati jednim od indeksa koji ukazuju na asortativno uparivanje odnosno indeksom koji pokazuje koliko su parovi doista slični. Međutim, većina istraživanja se nije bavila ovim indeksom u kontekstu asortativnog uparivanja za crte ruminiranja i refleksije.

Odnos između samoprocjene jednog člana para i njegove procjene vlastitog partnera naziva se pretpostavljenom sličnošću (engl. *assumed similarity*) (Cronbach, 1955). Jačina ovog odnosa ukazuje postoji li tendencija osobe da percipira svog partnera sličnim sebi odnosno da koristi projekciju pri procjeni vlastitog partnera. Ovo je indeks pretpostavljene sličnosti pri kojem postoji samo jedan procjenjivač, a ovaj indeks ne označava koliko su parovi doista slični već predstavlja pretpostavljenu, „psihološku“ sličnost. Pretpostavljena sličnost privukla je pažnju istraživača u području istraživanja bliskih odnosa i vrijednosti (Lee i sur., 2009), procjene dnevnog afekta (Wilhelm i Perrez, 2004) i u području međugrupnih odnosa (Robbins i Krueger, 2005). Watson i suradnici (2000) su istraživali korelacije pretpostavljene sličnosti za petofaktorski upitnik ličnosti na uzorku prijateljskih dijada, parova koji izlaze zajedno i vjenčanih parova. Utvrdili su slabe i umjerene korelacije pretpostavljene sličnosti za varijable ličnosti, čije vrijednosti su iznosile ispod .30, osim korelacije od .50 za otvorenost prema iskustvu u uzorku parova koji izlaze zajedno. Istraživanje koje su proveli Ready i suradnici (2000; prema Lee i sur., 2009) uključilo je 15 skala ličnosti i utvrdilo je više korelacije pretpostavljene ličnosti, s prosječnom vrijednošću od .29 i najvišim korelacijama na skalama ekscentričnih percepcija i prikladnosti.

Istraživanja prave sličnosti i pretpostavljene sličnosti u dijadnim odnosima imaju metodološku važnost u području istraživanja ličnosti. Jedna metodološka implikacija jest da slaganje između samoprocjena i procjena od strane druge osobe može biti spuriozno visoko kada postoje visoke razine prave sličnosti i visoke razine pretpostavljene sličnosti (Lee i sur., 2009). Ukoliko oba člana dijade imaju sličnu razinu određene osobine ličnosti i ukoliko svaki

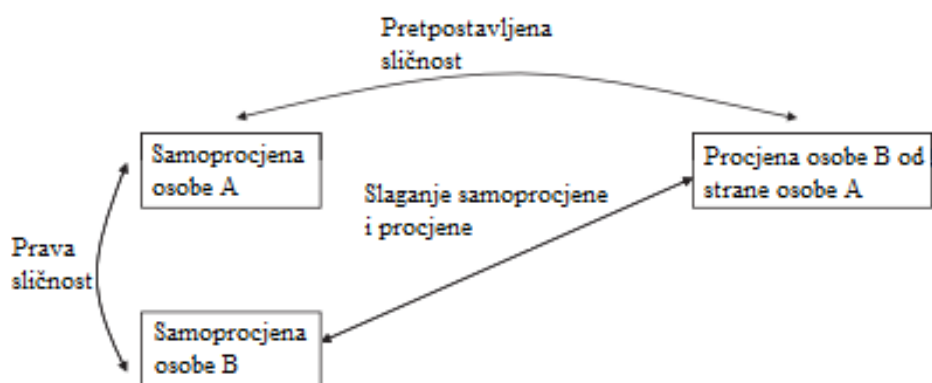
od njih projicira svoju osobnost pri procjeni drugog člana dijade, pojavit će se slaganje samoprocjena i procjena od strane druge osobe čak i kada procjenjivač nema realno, direktno znanje o razini osobine osobe koju procjenjuje.

Istraživanja su pokazala da je percipirana sličnost veća od prave sličnosti (Byrne i Blaylock, 1963; Levinger i Breedlove, 1966; Sillars, 1985; sve prema Acitelli, Douvan i Veroff, 1993). Ljudi koriste svoju vlastitu perspektivu kao polaznu točku za procjenjivanje drugih ljudi, čak i kada imaju prijašnje iskustvo koje može jasno istaknuti perspektivu druge osobe.

Istraživanje sličnosti u ličnosti pruža važan uvid u razumijevanje načina na koji ljudi formiraju i održavaju socijalne odnose (Rushton i Bons, 2005). Istraživanja pretpostavljene sličnosti u ličnosti mogu objasniti prirodu osobina ličnosti koje pokazuju tendenciju projekcije. Ukoliko fenomen pretpostavljene sličnosti postoji samo za određene osobine ličnosti, onda takav rezultat pokazuje da te osobine posjeduju posebna svojstva i postavlja pitanje zašto ljudi projiciraju samo te specifične aspekte vlastite ličnosti na druge ljude (Lee i sur., 2009).

Detaljniji prikaz tri najistraživanija odnosa između mjera samoprocjene i procjene unutar dijadnog odnosa vidljiv je na Slici 1.

Slika 1. Tri odnosa između mjera samoprocjene i procjene unutar dijadnog odnosa

1.3. Vrste asortativnosti i hipoteze inicijalnog uparivanja nasuprot usličnjavanju te aktivnog uparivanja nasuprot socijalne homogamije

Sličnost između parova u terminima ponašanja i stavova može biti rezultat različitih procesa pa se tako teorije sličnosti parova mogu podijeliti u dvije glavne kategorije: teorije neslučajnog uparivanja, kao što su asortativno uparivanje i socijalna homogamija te na iskustva koja slijede partnerstvo, poput zaraze ponašanja, usličnjavanja i socijalizacije (Ask i sur., 2013; Rhule-Louie i McMahon, 2007).

Neslučajno uparivanje može se objasniti fenotipskim asortativnim uparivanjem koje se odnosi na neslučajno uparivanje pojedinaca temeljeno na njihovoj sličnosti na jednoj ili više karakteristika (Buss, 1984); on se događa za različite fenotipske crte, uključujući genetski određene osobine i okolinski uvjetovane osobine (Merikangas, 1982; prema Pan i Wang, 2011). Ovaj oblik uparivanja implicira postojanje fenotipske korelacije između partnera, čak i prije njihova upoznavanja (inicijalna sličnost). Asortativno uparivanje igra ključnu ulogu za društvo i pojedinca; on može povećati varijancu određene osobine u populaciji i proporciju pojedinaca koji su homozigotni za tu crtu. Na nivou pojedinca može utjecati na smjer i ishode braka, uz određivanje roditeljstva te genetskog i biološkog sastava potomstva (Low, Cui i Merikangas, 2007; prema Pan i Wang, 2011).

Istraživanja u području asortativnog uparivanja istražuju razinu sličnosti (pozitivna asortativnost) ili različitosti (negativna asortativnost) osobina partnera te utjecaj različite vrste uparivanja na ishode romantične veze (Kardum, Hudek-Knežević, Schmitt i Čović, 2017). Sličnost se utvrđuje značajnom pozitivnom korelacijom između muževa i ženina rezultata na istoj osobini; različitost se utvrđuje kada su ovi rezultati značajno negativno povezani (Watson i sur., 2004). Uzduž generacija, posljedica pozitivnog fenotipskog uparivanja u populaciji je povećanje varijance osobine; negativno uparivanje ujednačava populaciju (McCrae i sur., 2008). Iako su rezultati istraživanja kompleksni, a korelacije se često uvelike razlikuju u različitim istraživanjima (Nicholson, 1992; prema Watson i sur., 2004), većina podataka nadmoćno podupire postojanje pozitivne asortativnosti (uparivanja po sličnosti), uz vrlo malo dokaza o uparivanju po različitosti (Bouchard i Loehlin, 2001; Buss, 1984; Mathews i Reus, 2001).

Drugo objašnjenje neslučajnog uparivanja odnosi se na socijalnu homogamiju, odabiranje partnera sa sličnom demografskom pozadinom ili sa sličnim društvenim

iskustvima, osoba koje su im bliže, kojima su više izloženi i prema kojima osjete privlačnost (Epstein i Guttman, 1984; Hollingshead, 1950; Peach, 1974; Vandenberg, 1972; sve prema Rhule-Louie i McMahon, 2007). Prema tome, partneri završavaju zajedno dijeleći određene osobine i ponašanja koja su u korelaciji s okolinskom i demografskom pozadinom. Iako su određena istraživanja pronašla rezultate konzistentne s objašnjenjem socijalne homogamije Taylor i sur., 2000; prema Rhule-Louie i McMahon, 2007), ostala su pokazala da socijalna homogamija sama za sebe u potpunosti ne objašnjava sličnost partnera, s obzirom na to da partneri ostaju slični u problematičnim ponašanjima nakon kontroliranja demografskih karakteristika, kao i socijalnih uvjeta i iskustava (Krueger i sur., 1998; McLeod, 1995; sve prema Rhule-Louie i McMahon, 2007). Istraživanja pristupa usmjerenog na varijablu su također pronašla vrlo malo dokaza koji podržavaju hipotezu socijalne homogamije (Mascie-Taylor i Vandenberg, 1988; prema Luo i Klohn, 2005; Botwin i sur., 1997; Watson i sur., 2004). Istraživanja su pokazala da rezultati idu u prilog aktivnom uparivanju (pojedinci biraju osobe koje su im slične po određenoj karakteristici) koji, za razliku od socijalne homogamije, predstavlja direktne posljedice različitih preferencija uparivanja (Watson i sur., 2004). Botwin i suradnici (1997) pronašli su dokaze za značajno aktivno uparivanje na crtama petofaktorskog upitnika na uzorku parova koji izlaze i netom vjenčanih parova s korelacijama u rasponu od .27 do .59), a Watson i Haig (2003; prema Watson i sur., 2004) su utvrdili da je aktivno uparivanje snažnije za političke i religiozne stavove nego za ličnost i afektivnost.

Teorije usličnjavanja tijekom vremena ne impliciraju postojanje fenotipske korelacije između partnera; prema ovom pristupu, sličnost parova rezultira iz procesa koji se događaju nakon uparivanja. Usličnjavanje može biti objašnjeno dijeljenom okolinom koja utječe na oba člana para; partneri imaju sličnu izloženost vanjskim faktorima, uključujući financijske resurse, socijalne mreže i bračne probleme. Ipak, najčešće korišteno objašnjenje usličnjavanja partnera u mentalnom zdravlju je emocionalna zaraza pri kojoj bolest jednog partnera ima direktan utjecaj na zdravlje drugog partnera. Istraživanja koja su analizirala sličnost parova u funkciji duljine braka su uobičajeno nalazila da je inicijalni izbor partnera, a ne usličnjavanje partnera, odgovoran za sličnosti u ličnosti (Caspi i Herbener, 1993; Glicksohn i Golan, 2001; Guttman i Zohar, 1987; Mascie-Taylor, 1989; sve prema Watson i sur., 2004; Buss, 1984; Feng i Baker, 1994; Price i Vandenberg, 1980).

Rezultati istraživanja o usličnjavanju parova nisu konzistentni. Povećana sličnost parova s trajanjem veze je utvrđena za mentalno zdravlje (Butterworth i Rodgers, 2005;

Goodman i Shippy, 2002; sve prema Ask i sur., 2013), zadovoljstvo životom (Anderson i sur., 2003; Powdthavee, 2009; Schimmack i Lucas, 2006) i ličnost (Rammstedt i Schupp, 2008; prema Ask i sur., 2013). Podaci longitudinalnog istraživanja pokazali su da je promjena depresivnih simptoma kod jednog partnera povezana s promjenom simptoma depresije kod drugog partnera (Bookwala i Schulz, 1996; Idstad i sur., 2011; Siegel i sur., 2004; sve prema Ask i sur., 2013). Ipak, ostala istraživanja mentalnog zdravlja i zadovoljstva životom (Galbaud du Fort i sur., 1994; McLeod, 1993; sve prema Ask i sur., 2013; Feng i Baker, 1994; van Grootheest i sur., 2008) i većina istraživanja u području istraživanja ličnosti (Humbad, Donnellan, Iacono i Burt, 2010; Luo i Klohnen, 2005) nisu uspjela potvrditi hipotezu o usličnjavanju parova. Istraživanja koja su analizirala sličnost parova u funkciji duljine braka su uobičajeno nalazila da je inicijalno uparivanje, a ne usličnjavanje tijekom vremena, izvor sličnosti u ličnosti (Caspi, Herbener i Ozer, 1992; Mascie-Taylor, 1989; sve prema McCrae i sur., 2008).

Razlikovanje različitih oblika neslučajnog uparivanja i usličnjavanja je važno zbog potencijalnih posljedica za procjenu kvantitativnih genetskih modela. Ukoliko je zadovoljstvo životom prije braka ili mentalno zdravlje bilo genetski određeno, fenotipsko asortativno uparivanje za ove varijable bi impliciralo genetske i okolinske bračne korelacije. Ovakav kontekst bi zahtijevao povećane genetske korelacije i dijeljene okolinske korelacije između partnera i potomstva, između rođaka i između dizigotnih blizanaca (Fisher, 1918; prema Ask i sur., 2013; Evans, Gillespie i Martin, 2002).

1.3.1. Metodološki pristupi ispitivanju asortativnog uparivanja

Postoje dva metodološka pristupa istraživanjima asortativnog uparivanja: pristup usmjeren na varijable (engl. *variable-centered approach*) i pristup usmjeren na par (engl. *couple-centered approach*) (Luo i Klohnen, 2005).

1.3.1.1. Pristup usmjeren na varijable (VCA)

Pristup usmjeren na varijable (engl. *variable-centered approach*) temelji se na korelaciji između rezultata oba partnera na istoj osobini u svim parovima u uzorku, pri čemu se značajna pozitivna korelacija interpretira kao pokazatelj sličnosti, a negativna kao pokazatelj različitosti parova. Istraživanja koja su koristila ovaj pristup pronašla su snažne

dokaze uparivanja po sličnosti i slabe dokaze uparivanja po različitosti; osim toga, istraživanja su pokazala i da se parovi uparuju po sličnosti u stavovima i vrijednostima i da postoje slabi ili nikakvi dokazi za uparivanjem po sličnosti u crtama ličnosti (Botwin i sur., 1997; Watson i sur., 2004).

Međutim, pristup usmjeren na varijable ima određene nedostatke; ovaj pristup može se primijeniti za proučavanje sličnosti parova na samo jednoj osobini nekog područja sličnosti, ne nudeći nikakvu informaciju o tome koliko su partneri slični u cjelokupnom području. Osim toga, korelacije nam ne pokazuju sličnost određenog para već sličnost cjelokupnog uzorka parova, što rezultira nemogućnošću utvrđivanja ishoda sličnosti ili različitosti parova (Luo i Klohnen, 2005).

1.3.1.2. Pristup usmjeren na par (CCA)

Za razliku od pristupa usmjerenog na varijable, pristup usmjeren na par (engl. *couple-centered approach*) se eksplicitno usmjerava na par kao jedinicu analize. On pokazuje koliko je sličan svaki par u terminima njihovih profila odgovora na više stavki. Izračunava se indeks profilne sličnosti za svaki par tako da se korelira svaki ženin i mužev odgovor na svaku stavku određenog područja ili karakteristike; moguće je dobiti uvid u sličnost para u cijelom području individualnih razlika ili u specifičnom podpodručju. Profilna sličnost para pokazuje stupanj slaganja para u određenom području, a ovaj tip indeksa sličnosti je osjetljiv na variranje u stupnju slaganja (sličnosti) odnosno neslaganja (različitosti) partnera (Luo i Klohnen, 2005). Profilne korelacije kreću se od negativnih koje pokazuju različitost para, preko nule koja pokazuje neutralnost, do pozitivnih koje pokazuju visoku sličnost para.

Drugi indeks sličnosti odnosi se na rezultate razlika apsolutnih vrijednosti kojeg se izračunava oduzimanjem rezultata jednog partnera na određenoj dimenziji od rezultata drugog partnera i uzimajući apsolutnu vrijednost te razlike. Rezultati razlika pokazuju stupanj u kojem partneri imaju sličnu razinu određene osobine; računa se uzimajući u obzir razinu cijele osobine/skale, za razliku od profilne sličnosti koja koristi svaku stavku (česticu) određene osobine (skale). Rezultati razlika apsolutnih vrijednosti polaze od nule, indicirajući da partneri imaju jednaku razinu određene osobine, idući prema pozitivnom broju koji pokazuje da partneri imaju različitu razinu te osobine (Luo i Klohnen, 2005).

Primjena pristupa usmjerenog na par za testiranje hipoteza asortativnog uparivanja još uvijek nije toliko rasprostranjena kao primjena pristupa usmjerenog na varijable. Utvrđeno je

postojanje samo nekoliko istraživanja koja su koristila taj pristup, a rezultati tih istraživanja su nekonzistentni po pitanju pronalaženja dokaza za asortativno uparivanje zbog metodoloških razlika među njima (Caspi i Herbener, 1990; Glicksohn i Golan, 2001; Klohnen i Mendelsohn, 1998; Thiessen i sur., 1997; sve prema Luo i Klohnen, 2005). Međutim, sva istraživanja su koristila slučajno generirane parove čija svrha je bila usporedba profilne sličnosti pravih parova s profilnom sličnosti slučajno generiranih parova.

S obzirom na to da, zbog dijeljenih kulturalnih vrijednosti, socijalne poželjnosti i pristranosti odgovora, kod pojedinaca postoji veća sličnost nego različitost (Klohnen i Mendelsohn, 1998; sve prema Luo i Klohnen, 2005; Cronbach, 1955), pri upotrebi pristupa usmjerenog na par potrebno je pažljivo procijeniti stvarni stupanj sličnosti parova. Jedan od načina procjene stvarne sličnosti između partnera je usporedba intrakorelacija stvarnih parova na svakoj komponenti s intrakorelacijama slučajno generiranih parova (Kardum, Hudek-Knežević, Gračanin i Mehić, 2017). Nedavno istraživanje koje su proveli Schönbrodt i Perugini (2013) pokazalo je da se korelacije stabiliziraju pri uzorku od 250 ispitanika pa se ta količina ispitanika može koristiti kao referentna mjera za kreiranje broja slučajno generiranih parova.

Ovaj rad usmjerio se na ispitivanje sličnosti parova u ruminiranju i refleksiji na navedenim indeksima asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti te na ispitivanje hipoteza inicijalne sličnosti nasuprot uslićnjavanju te aktivnog uparivanja nasuprot socijalne homogamije. Prema našim saznanjima još nisu provedena sustavna istraživanja asortativnog uparivanja kod parova za navedene crte.

Ruminiranje je konstrukt koji može biti važan za uparivanje parova jer je povezan s negativnim zdravstvenim ishodima i osobinama. Osobe koje ruminiraju uključene su u oblik introspekcije koji potiče depresivnost (Mor i Winqvist, 2002; Nolen-Hoeksema, 2000); ruminiranje je snažno pozitivno povezano s neuroticizmom (Trapnell i Campbell, 1999) i sa samoprocjenama lošijeg fizičkog zdravlja, (Thomsen i sur., 2004). Generalno ga se povezuje s negativnim afektom (Nolen-Hoeksema, 2000) i psihopatologijom (Ingram, 1990). S obzirom na povezanost ruminiranja s depresijom i istraživanja koja su pokazala da postoji asortativno uparivanje za pojedince s afektivnim poremećajima odnosno bipolarnim poremećajem i depresijom (Mathews i Reus, 2001), uparivanje parova po sličnosti u ruminiranju može imati važne kliničke implikacije (Merikangas, 1982; prema Dubuis-Stadelmann i sur., 2001).

Prisutnost dva psihički bolesna supružnika može utjecati na ishod terapije svakog od njih te povećati rizik od psihijatrijskih bolesti kod njihove djece. Ukoliko je izvor sličnosti parova asortativno uparivanje, onda to može imati značajne posljedice za interpretaciju genetskih istraživanja (Dubuis-Stadelmann i sur., 2001). Osim toga, istraživanja su ukazala i na postojanje usličnjavanja partnera pri čemu mentalna bolest jednog partnera ima direktan utjecaj na mentalno zdravlje drugog partnera (Maes i sur., 1998; van Grootheest, van den Berg, Cath, Willemsen i Boomsma, 2008). Po pitanju spolnih razlika u ruminiranju, istraživanje Nolen-Hoeksema (1987) je utvrdilo spolne razlike u prevalenciji depresije koje je pokazalo da žene ruminiraju više od muškaraca.

Konstrukt refleksije također može biti važan za uparivanje parova. Refleksija je snažno pozitivno povezana s empatijom (Joireman, Parrot i Hammersla, 2002; prema Lyke, 2009), otvorenošću prema iskustvu (Trapnell i Campbell, 1999) i zauzimanjem perspektive (Teasdale i Green, 2004). Ovaj oblik introspekcije uglavnom vodi do pozitivnih posljedica povezanih s dobrim mentalnim zdravljem, poput znanja o sebi i samoregulacije. Ovakvi pojedinci mogu imati potencijalno pozitivan utjecaj na druge osobe, nudeći podršku i razumijevanje, a otvorenost prema iskustvu i zauzimanje perspektive može igrati važnu ulogu u razumijevanju, osviještavanju i smanjivanju problematičnog ponašanja. Što se tiče spolnih razlika u refleksiji, nisu pronađena istraživanja koja su se bavila tom temom.

Istraživanje uparivanja parova po sličnosti u crtama ličnosti je važno i jer sličnost može koristiti vezi tako da koordinira partnerove odgovore na okolinu i povećava razumijevanje međusobnih unutarnjih stanja (Anderson i sur., 2003). Sličnost može olakšati razvijanje odnosa otvarajući puteve za razvijanje intimnosti jer prenosi unutarnja stanja i motivacije između partnera, što u konačnici povećava razumijevanje (Keltner i Kring, 1999). S obzirom na to da sličnost između partnera može povećati razumijevanje unutarnjih stanja moguće je pretpostaviti i da će utjecati na ruminiranje i refleksiju kao unutarnja stanja svijesti; na temelju navedenog, moguće je očekivati povezanost stvarne sličnosti parova u ruminiranju i refleksiji sa slaganjem samoprocjena i procjena partnera.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA

2.1. Problemi rada

1. Ispitati postoji li sličnost između parova u ruminiranju i refleksiji na indeksima asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti.
2. Ispitati postoji li kod parova inicijalna sličnost ili parovi postaju slični s vremenom (usličnjavanje) u ruminiranju i refleksiji na indeksima asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti.
3. Ispitati postoji li kod parova proces aktivnog uparivanja ili proces socijalne homogamije u ruminiranju i refleksiji na indeksima asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti.

2.2. Hipoteze rada

1. Parovi su slični na crtama ruminiranja i refleksije (prava sličnost i sličnost međusobne procjene). Parovi će biti sličniji na indeksima pretpostavljene sličnosti u odnosu na indekse prave sličnosti.
2. Parovi se uparuju po inicijalnoj sličnosti u ruminiranju i refleksiji.
3. Parovi se uparuju procesom aktivnog uparivanja na crtama ruminiranja i refleksije.

3. METODA

3.1. Ispitanici

U ovom istraživanju korišten je prigodan uzorak od 188 heteroseksualnih parova, prikupljenih metodom snježne grude, koji žive zajedno barem 3 godine. Raspon dobi svih ispitanika kretao se od 20 do 73 godine; raspon dobi muških ispitanika bio je od 22 do 73 godine ($M=42.15$; $SD=12.13$), a raspon dobi ženskih ispitanika bio je od 20 do 69 godina ($M=39.55$; $SD=11.71$). Duljina zajedničkog života kretala se u rasponu od 3 do 50 godina ($M=16.61$; $SD=11.45$), a duljina braka bila je od 1 do 50 godina ($M=18.03$; $SD=11.25$). Po pitanju obrazovanja, najviše muškaraca ima završenu srednju školu (56.9%), zatim fakultet (23.4%) i višu školu (15.4%); manja količina muškaraca ima nezavršenu osnovnu školu (0.5%) i završenu osnovnu školu (3.2%); samo jedan muškarac ima završen poslijediplomski studij. Žene imaju slično obrazovanje poput muškaraca: 43.6% ima završenu srednju školu, 34% ima završen fakultet, 16% je završilo višu školu, dok 4.3% ima završenu osnovnu školu; samo dvije žene imaju završen poslijediplomski studij.

3.2. Mjerni instrumenti

Ispitanici su prvo ispunili formular s osnovnim demografskim podacima (spol, dob, stupanj obrazovanja, zaposlenost) i podacima o godinama zajedničkog života i godinama braka.

U ovom istraživanju se za samoprocjenu razina ruminiranja i refleksije koristio Upitnik ruminiranja-refleksije [Rumination-Reflection Questionnaire (RRQ)], Trapnell i Campbell, 1999), preveden na hrvatski jezik za potrebe istraživanja. Ima 24 čestice, pri čemu 12 čestica mjeri ruminiranje (primjer čestice: “Često razmišljam o događajima u svom životu zbog kojih se više ne bih trebao/la zabrinjavati.”), a 12 refleksiju “Volim analizirati zašto činim određene stvari.”. Ispitanici na ovom upitniku odgovaraju na čestice koristeći Likertovu skalu od 1 do 5, pri čemu 1 znači “uopće se ne slažem”, a 5 “ snažno se slažem”. Što je dobiveni rezultat viši to je izraženost određene osobine veća. Unutarnja konzistencija subskala upitnika iz originalnog istraživanja Trapnell i Cambell (1999) je visoka (Cronbachov alfa refleksije iznosi .91, a ruminiranja .90); u ovom istraživanju unutarnja konzistencija je visoka za obje subskale upitnika, krećući se od .82 do .89.

Kako bi partneri što kvalitetnije mogli procijeniti svoga partnera na crtama ruminiranja i refleksije, originalni upitnik samoprocjena ruminiranja i refleksije je modificiran i prilagođen određenom spolu. Primjer čestice za procjenu ruminiranja partnera/ice je „Moj partner/ica često razmišlja o događajima u svom životu zbog kojih se više ne bi trebao/la zabrinjavati.“. Primjer čestice za procjenu refleksije partnera/ice je: „Moj partner/ica voli analizirati zašto čini određene stvari.“.

3.3. Postupak istraživanja

Nakon dobrovoljnog pristanka na istraživanje, ispitanici su anonimno ispunili upitnike. Ispitanike se ispitivalo u paru i pod nadzorom ispitivača, u njihovom domu ili na lokaciji na kojoj je to njima odgovaralo. Svaki ispitanik je prvo procijenio sebe, a zatim svog partnera na istom setu upitnika. Kako bi bilo osigurano nezavisno odgovaranje, partnerima je rečeno da ne traže pomoć jedni od drugih pri odgovaranju te da sjednu tako da ne mogu vidjeti tuđe odgovore. Analiza prikupljenih podataka provedena je u statističkom programu SPSS 15.0.

4. REZULTATI

Pri analizi podataka korištena su dva metodološka pristupa, pristup usmjeren na varijablu i pristup usmjeren na par. Prvo će biti prikazani rezultati pristupa usmjerenog na varijablu.

S ciljem ispitivanja spolnih razlika u samoprocjeni i procjeni ruminiranja i refleksije, na prikupljenim podacima provedena je deskriptivna analiza podataka koja je uključivala vrijednosti aritmetičkih sredina i standardnih devijacija, uz provjeru unutarnje konzistencije obje korištene subskele (Cronbach alfa) i izračun veličine efekta razlike između aritmetičkih sredina (Cohen d). Navedene vrijednosti prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. Deskriptivna statistika, Cronbach alfa koeficijenti i rezultati t-testa za samoprocjene i procjene ruminiranja i refleksije s obzirom na spol

		Muškarci			Žene			t	Cohen d
		M	SD	Cronbach alfa	M	SD	Cronbach alfa		
Ruminiranje	Samoprocjena	35.60	7.27	.86	38.45	7.61	.87	3.69***	0.38
	Partnerova procjena	32.39	8.18	.88	36.44	7.48	.87	4.99***	0.52
Refleksija	Samoprocjena	37.47	7.63	.87	39.74	8.08	.89	2.79**	0.29
	Partnerova procjena	36.08	8.47	.89	37.48	6.61	.82	1.78	0.18

***p<.001; **p<.01; *p<.05

Iz Tablice 1. vidljivo je da za obje subskele postoje visoke vrijednosti unutarnje konzistencije, koje se kreću u rasponu od .82 do .89.

Postoji statistički značajna razlika u samoprocjeni ruminiranja s obzirom na spol. Žene su imale veće vrijednosti na samoprocjeni ruminiranja u odnosu na muškarce.

Postoji statistički značajna razlika u procijenjenoj razini ruminiranja partnera s obzirom na spol. Muškarci procijenjuju da žene više ruminiraju, dok žene procjenjuju da muškarci manje ruminiraju.

Postoji statistički značajna razlika u samoprocjeni refleksije s obzirom na spol. Žene su imale veće vrijednosti na samoprocjeni refleksije u odnosu na muškarce.

Ne postoji statistički značajna razlika u procijenjenoj razini refleksije partnera s obzirom na spol.

S ciljem provjere prve hipoteze o tome da su parovi slični u ruminiranju i refleksiji izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije između samoprocjena i procjena ruminiranja i refleksije između članova istog para. Pritom su kreirani indeksi asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti između parova: prava sličnost kao mjera sličnosti između samoprocjena oba člana para, pretpostavljena sličnost kao mjera sličnosti između samoprocjene jednog člana para i njegove procjene drugog člana para, slaganje samoprocjene i procjene od strane partnera kao mjera pravog međusobnog poznavanja partnera te sličnost međusobne procjene partnera. Pravu sličnost i sličnost međusobne procjene se može smatrati indeksima asortativnosti, pretpostavljenu sličnost indeksom pretpostavljene sličnosti, a slaganje samoprocjena i procjena indeksom točnosti procjene.

Tablica 2. prikazuje vrijednosti korelacija za indekse asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene kod parova za crte ruminiranja i refleksije.

Tablica 2. Vrijednosti korelacija za indekse asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene kod parova za crte ruminiranja i refleksije

	Prava sličnost	Ženina pretpostavljena sličnost	Muškarčeva pretpostavljena sličnost	Slaganje između samoprocjene žena i procjene od strane partnera	Slaganje između samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice	Sličnost međusobne procjene partnera
Ruminiranje	.12	.11	.22**	.39***	.32***	-.03
	.09	.12	.19**	.38***	.34***	-.02
	.11	.13	.19*	.37***	.34***	-.02
Refleksija	.17*	.21**	.23**	.45***	.49***	.06
	.08	.18*	.19**	.43***	.48***	.05
	.06	.17*	.16*	.40***	.45***	.03

*** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; prvi red-Pearsonova korelacija; drugi red-parcijalna korelacija (kontrola duljine veze tj. zajedničkog života); treći red-parcijalna korelacija (kontrola dobi i godina obrazovanja oba partnera i interakcije dobi žene i dobi muškarca i interakcije obrazovanja žene i obrazovanja muškarca).

Izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije te je utvrđeno da na crti ruminiranja postoji statistički značajna pozitivna povezanost između muškarčeve samoprocjene i njegove procjene partnerice (muškarčeva pretpostavljena sličnost), samoprocjene žena i procjene od strane partnera i samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice. Na crti ruminiranja

ne postoji statistički značajna povezanost između samoprocjena partnera (prava sličnost) kao ni između ženine samoprocjene i njezine procjene partnera (ženina pretpostavljena sličnost) te međusobne procjene partnera.

Na crti refleksije rezultati pokazuju da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između samoprocjena partnera (prava sličnost), između ženine samoprocjene i njezine procjene partnera (ženina pretpostavljena sličnost), muškarčeve samoprocjene i njegove procjene partnerice (muškarčeva pretpostavljena sličnost), samoprocjene žena i procjene od strane partnera i samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice.

Na crti refleksije ne postoji statistički značajna povezanost između međusobne procjene partnera.

Dobivene korelacije govore u prilog tome da ne postoji sličnost parova u ruminiranju i da postoji niska sličnost parova u refleksiji, čime je djelomično potvrđena prva hipoteza. Indeksi pretpostavljene sličnosti pokazuju da postoji muškarčeva pretpostavljena sličnost na obje varijable te ženina pretpostavljena sličnost na refleksiji; međutim, iako je većina korelacija značajna, one su prilično niske. Indeksi točnosti procjene pokazuju da postoji slaganje između mjera samoprocjene i procjene u ruminiranju i refleksiji.

Muškarčeva percipirana sličnost u ruminiranju veća je od prave sličnosti, dok je ženina percipirana sličnost otprilike podjednaka pravoj sličnosti. Muškarčeva i ženina percipirana sličnost u refleksiji veće su od prave sličnosti, iako neznatno. Slaganje samoprocjena i procjena veće je kod refleksije, a ne kod ruminiranja. Navedeni rezultati potvrđuju prvu hipotezu.

S ciljem provjere druge hipoteze o uparivanju parova po inicijalnoj sličnosti u ruminiranju i refleksiji, izračunata je parcijalna korelacija između samoprocjena i procjena ruminiranja i refleksije između članova istog para, pri čemu je kontrolirana varijabla duljine zajedničkog života. Ova varijabla kontrolirana je zato što bi partneri koji žive zajedno dulje vrijeme trebali biti sličniji jedan drugome ukoliko se sličnost među parovima pojavila uglavnom zbog usličnjavanja. Ukoliko se kontroliranjem ove varijable visina korelacija među partnerima uvelike smanji, onda je njihova sličnost uglavnom rezultat usličnjavanja.

S obzirom na to da se kontroliranjem varijable duljine veze vrijednosti većine korelacija nisu značajno promijenile može se zaključiti da ne postoji efekt usličnjavanja tijekom vremena već su rezultati u skladu s uparivanjem po inicijalnoj sličnosti. Korelacija

samoprocjena partnera u refleksiji koja je bila značajna je nakon ove kontrole izgubila značajnost; međutim, ta korelacija je bila granično značajna, a njezina promjena je bila izuzetno malena tako da ne možemo zaključiti da se pojavio efekt usličnjavanja. S obzirom na to da nije utvrđena prava sličnost parova u ruminiranju, uz nisku sličnost parova u refleksiji, potvrda druge hipoteze ne vrijedi za indekse asortativnosti, već za indekse pretpostavljene sličnosti i točnosti procjena. Moguće je zaključiti da je druga hipoteza djelomično potvrđena.

S ciljem provjere treće hipoteze o uparivanju parova procesom aktivnog uparivanja u crtama ruminiranja i refleksije, izračunata je parcijalna korelacija između samoprocjena i procjena ruminiranja i refleksije između članova istog para, pri čemu su kontrolirane varijable dobi i godina obrazovanja oba partnera, interakcije dobi žene i dobi muškarca te interakcije obrazovanja žene i obrazovanja muškarca. Ukoliko bi kontroliranje dobi i obrazovanja, dvije demografske varijable koje se vezuje uz socijalnu homogamiju (Watson i sur., 2004), uvelike smanjilo visine korelacija između samoprocjena i procjena partnera, to bi ukazalo na sličnost partnera uglavnom zbog socijalne homogamije, a ne zbog aktivnog uparivanja.

Kontroliranjem navedenih varijabli većina korelacija se nije pretjerano značajno promijenila te je moguće zaključiti da sličnost parova nije proizašla iz socijalne homogamije već je formirana procesom aktivnog uparivanja. Kao i pri kontroli duljine veze, i pri kontroli ovih demografskih varijabli je granično značajna korelacija u pravoj sličnosti parova u refleksiji izgubila značajnost, a njezina promjena je bila toliko malena da ne možemo zaključiti da je to rezultat socijalne homogamije. Kod potvrde ove hipoteze mogu se primijeniti zaključci druge hipoteze vezani uz indekse: nije se pokazalo da postoji aktivno uparivanje parova na indeksima asortativnosti, već na indeksima pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene. Treća hipoteza je djelomično potvrđena.

Kako bi se utvrdio stvarni stupanj sličnosti parova na crtama ruminiranja i refleksije korišten je pristup usmjeren na par. Izračunate su intrakorelacije između stvarnih parova duž svih čestica svake navedene crte te su one uspoređene s intrakorelacijama 300 slučajnih parova, generiranih uz pomoć web stranice <https://www.random.org/integer-sets/>. S obzirom na to da postoji tendencija pojedinaca da budu sličniji jedni drugima zbog dijeljenih kulturalnih vrijednosti, socijalne poželjnosti i pristranosti odgovora, potrebno je utvrditi stvarni stupanj sličnosti parova (Klohn i Mendelsohn, 1998; sve prema Luo i Klohn,

2005; Cronbach, 1955), a jedan od načina za to je usporedbom navedenih intrakorelacija stvarnih parova s intrakorelacijama slučajno generiranih parova (Kardum i sur., 2017). Odabrano je 300 slučajno generiranih parova jer je istraživanje Schönbrodt i Perugini (2013) pokazalo da se korelacije stabiliziraju pri uzorku od 250 ispitanika pa se ta količina ispitanika može koristiti kao referentna mjera za kreiranje broja slučajno generiranih parova. Nakon izračunavanja intrakorelacija na crtama ruminiranja i refleksije, t testom je testirana razlika u sličnosti srednjih vrijednosti između stvarnih i slučajno generiranih parova, pri čemu je srednja vrijednost slučajno generiranih parova služila kao srednja vrijednost populacije s kojom se uspoređuje sličnost pravih parova.

Tablica 3. prikazuje vrijednosti aritmetičkih sredina i standardnih devijacija intrakorelacija pravih i slučajno generiranih parova za indekse asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene, rezultate t-testa te Cohen d na crti ruminiranja.

Tablica 3. Vrijednosti aritmetičkih sredina i standardnih devijacija intrakorelacija između pravih i slučajno generiranih parova za indekse asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene i rezultati t-testa i Cohen d na crti ruminiranja

	Vrsta para	M	SD	t	Cohen d
Prava sličnost	slučajan par	0.19	0.32	-0.87	0.08
	pravi par	0.22	0.35		
Ženina pretpostavljena sličnost partnera	slučajan par	0.13	0.31	-1.88	0.17
	pravi par	0.19	0.36		
Muškarčeva pretpostavljena sličnost	slučajan par	0.09	0.32	-5.18***	0.47
	pravi par	0.25	0.33		
Slaganje između samoprocjene žene i procjene od strane partnera	slučajan par	0.13	0.34	-2.63**	0.24
	pravi par	0.21	0.37		
Slaganje između samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice	slučajan par	0.12	0.32	-1.06	0.10
	pravi par	0.16	0.35		
Sličnost međusobnih procjena partnera	slučajan par	0.08	0.32	0.19	0.02
	pravi par	0.08	0.36		

***p<.001; **p<.01; *p<.05

Postoji statistički značajna razlika u muškarčevoj pretpostavljenoj sličnosti na crti ruminiranja s obzirom na vrstu para. Na crti ruminiranja su pravi parovi imali veće vrijednosti muškarčeve pretpostavljene sličnosti u odnosu na slučajne parove.

Postoji statistički značajna razlika u slaganju samoprocjene žene i procjene od strane partnera na crti ruminiranja s obzirom na vrstu para. Na crti ruminiranja su pravi parovi imali veće vrijednosti slaganja ženine samoprocjene i procjene od strane partnera u odnosu na slučajne parove.

Ne postoji statistički značajna razlika u pravoj sličnosti, ženinoj pretpostavljenoj sličnosti, slaganju samoprocjene muškarca i procjene od strane partnerice i sličnosti međusobne procjene partnera na crti ruminiranja s obzirom na vrstu para.

Dobiveni rezultati pokazali su da na četiri od šest indeksa nije dobivena razlika između stvarnih i slučajnih parova na ruminiranju. Nije utvrđena razlika između pravih i slučajnih parova na indeksima asortativnosti u ruminiranju, već samo na jednom indeksu pretpostavljene sličnosti i jednom indeksu točnosti procjene. To nam govori da vjerojatno neke druge varijable, poput dijeljenih kulturalnih vrijednosti, socijalne poželjnosti te pristranosti odgovaranja djeluju na sličnost među stvarnim, kao i slučajnim parovima.

Tablica 4. prikazuje vrijednosti aritmetičkih sredina i standardnih devijacija intrakorelacija pravih i slučajno generiranih parova za indekse asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti i rezultate t-testa te Cohen d na crti refleksije.

Tablica 4. Vrijednosti aritmetičkih sredina i standardnih devijacija intrakorelacija između pravih i slučajno generiranih parova za indekse asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti i rezultati t-testa i Cohen d na crti refleksije

	Vrsta para	M	SD	t	Cohen d
Prava sličnost	slučajan par	0.16	0.32	-1.41	0.13
	pravi par	0.20	0.31		
Ženina pretpostavljena sličnost	slučajan par	0.14	0.32	-3.05**	0.28
	pravi par	0.23	0.34		
Muškarčeva pretpostavljena sličnost	slučajan par	0.12	0.31	-3.91***	0.36
	pravi par	0.24	0.35		
Slaganje između samoprocjene žene i procjene od strane partnera	slučajan par	0.13	0.30	-3.53***	0.32
	pravi par	0.24	0.34		
Slaganje između samoprocjene muškarca i procjene od strane partnerice	slučajan par	0.14	0.32	-3.99***	0.36
	pravi par	0.26	0.33		
Sličnost međusobnih procjena partnera	slučajan par	0.12	0.32	-1.93	0.18
	pravi par	0.18	0.35		

*** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$

Postoji statistički značajna razlika u muškarčevoj pretpostavljenoj sličnosti na crti refleksije s obzirom na vrstu para. Na crti refleksije pravi parovi su imali veće vrijednosti muškarčeve pretpostavljene sličnosti u odnosu na slučajne parove.

Postoji statistički značajna razlika u ženinoj pretpostavljenoj sličnosti na crti refleksije s obzirom na vrstu para. Na crti refleksije pravi parovi su imali veće vrijednosti ženine pretpostavljene sličnosti u odnosu na slučajne parove.

Postoji statistički značajna razlika u slaganju samoprocjene muškarca i procjene od strane partnerice na crti refleksije s obzirom na vrstu para. Na crti refleksije pravi parovi su imali veće vrijednosti slaganja samoprocjene muškarca i procjene od strane partnerice u odnosu na slučajne parove.

Postoji statistički značajna razlika u slaganju samoprocjene žene i procjene od strane partnera na crti refleksije s obzirom na vrstu para. Na crti refleksije pravi parovi su imali veće vrijednosti slaganja samoprocjene žene i procjene od strane partnera u odnosu na slučajne parove.

Ne postoji statistički značajna razlika u pravoj sličnosti i sličnosti međusobne procjene partnera na crti refleksije s obzirom na vrstu para.

Dobiveni rezultati pokazuju da je na četiri od šest indeksa utvrđena razlika u sličnosti između stvarnih i slučajnih parova na refleksiji. Međutim, razlika nije utvrđena upravo na indeksima asortativnosti/sličnosti (prava sličnost i sličnost međusobnih procjena partnera).

S ciljem provjere druge hipoteze o uparivanju parova po inicijalnoj sličnosti u ruminiranju i refleksiji korištenjem pristupa usmjerenog na par, izračunate su korelacije između duljine zajedničkog života i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene stvarnih parova na crtama ruminiranja i refleksije.

S ciljem provjere treće hipoteze o uparivanju parova po aktivnom uparivanju u ruminiranju i refleksiji korištenjem pristupa usmjerenog na par, izračunate su korelacije između dobi muškarca, dobi žene, obrazovanja muškarca, obrazovanja žene, interakcije dobi muškarca i žene te interakcije obrazovanja muškarca i žene i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene stvarnih parova na crtama ruminiranja i refleksije.

Tablica 5. prikazuje korelacije između duljine zajedničkog života, dobi muškarca, dobi žene, obrazovanja muškarca, obrazovanja žene, interakcije dobi muškarca i žene te interakcije obrazovanja muškarca i žene i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene stvarnih parova na crti ruminiranja.

Tablica 5. Korelacije između sociodemografskih varijabli, duljine zajedničkog života i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene stvarnih parova na crti ruminiranja

	Prava sličnost	Ženina pretpostavljena sličnost	Muškarčeva pretpostavljena sličnost	Slaganje između samoprocjene žena i procjene od strane partnera	Slaganje između samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice	Sličnost međusobne procjene partnera
Duljina zajedničkog života	.05	.04	.13	-.00	.07	.02
Dob-M	.07	.03	.10	-.03	.11	-.03
Dob-Ž	.08	.02	.12	.00	.12	-.02
Obrazovanje-M	.01	.01	-.12	.07	.06	.03
Obrazovanje-Ž	-.16*	-.07	-.22**	-.02	.06	-.10
Interakcija dobi muškarca i žene	-.01	.00	.13	-.07	-.15*	.01
Interakcija obrazovanja muškarca i žene	-.04	.04	-.00	-.10	.01	-.04

**p<.01; *p<.05

Kao što je vidljivo iz Tablice 5., duljina zajedničkog života nije bila značajno povezana s nijednim indeksom asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene parova za crtu ruminiranja, što je u skladu s hipotezom inicijalnog uparivanja.

Iz Tablice 5. je vidljivo i da postoje samo tri značajne korelacije koje se tiču varijabli socijalne homogamije: postoji negativna povezanost obrazovanja žene i prave sličnosti u ruminiranju, obrazovanja žene i muškarčeve pretpostavljene sličnosti te interakcije dobi muškarca i žene i slaganja između samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice. Iz toga se može zaključiti da je prava sličnost u ruminiranju veća kod parova s manje obrazovanim ženama i da je kod parova kod kojih muškarci više projiciraju žena manje obrazovana. Također, što je veća razlika u dobi između partnera to je slaganje između samoprocjene muškarca i procjene od strane partnerice veće. Ovi rezultati su u skladu s

hipotezom socijalne homogamije. S obzirom na to da većina korelacija na drugim varijablama nije značajna, a da su značajne korelacije negativne i niske, moguće je zaključiti da su rezultati više u skladu s hipotezom aktivnog uparivanja u odnosu na uparivanje procesom socijalne homogamije.

Tablica 6. prikazuje korelacije između duljine zajedničkog života, dobi muškarca, dobi žene, obrazovanja muškarca, obrazovanja žene, interakcije dobi muškarca i žene te interakcije obrazovanja muškarca i žene i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene stvarnih parova na crti refleksije.

Tablica 6. Korelacije između niza varijabli i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene stvarnih parova na crti refleksije

	Prava sličnost	Ženina pretpostavljena sličnost	Muškarčeva pretpostavljena sličnost	Slaganje između samoprocjene žena i procjene od strane partnera	Slaganje između samoprocjene muškaraca i procjene od strane partnerice	Sličnost međusobne procjene partnera
Duljina zajedničkog života	-.02	-.07	.09	.06	-.02	.15*
Dob-M	.00	-.13	.03	.03	-.03	.11
Dob-Ž	.02	-.13	.05	.07	-.00	.14
Obrazovanje-M	.18*	.02	-.01	.07	.15	-.09
Obrazovanje-Ž	.10	-.01	-.10	.05	.01	-.06
Interakcija dobi muškarca i žene	-.04	.15*	.05	.06	.07	.02
Interakcija obrazovanja muškarca i žene	-.09	.02	.02	-.09	-.15	-.09

**p<.01; *p<.05

Iz Tablice 6. je vidljivo da postoji pozitivna korelacija između duljine zajedničkog života i međusobne procjene partnera na crti refleksije, što je u skladu s hipotezom uslićnjavanja partnera. Međutim, ta korelacija je prilično niska te je upitno donošenje

zaključka o postojanju usličnjavanja. Ostale korelacije nisu značajne te su rezultati u skladu s hipotezom incijalnog uparivanja.

Iz Tablice 6. je vidljivo i da postoji pozitivna korelacija između obrazovanja muškarca i prave sličnosti na crti refleksije i interakcije dobi muškarca i žene i ženine pretpostavljene sličnosti na crti refleksije. Iz ovih rezultata može se zaključiti da je prava sličnost u refleksiji veća kod parova s obrazovanim muškaracima te da žene više projiciraju što su parovi stariji. Iako su ovi rezultati u skladu s hipotezom socijalne homogamije, druge korelacije nisu značajne te su rezultati generalno više u skladu s hipotezom aktivnog uparivanja.

5. DISKUSIJA

Ovim istraživanjem provjereno je postoje li spolne razlike u samoprocjeni i procjeni ruminiranja i refleksije, testirane su tri hipoteze vezane uz uparivanje parova: uparivanje po sličnosti nasuprot uparivanju po različitosti, uparivanje po inicijalnoj sličnosti ili povećanje sličnosti između parova s vremenom te aktivno uparivanje nasuprot uparivanju procesom socijalne homogamije. Pri analizi rezultata korištena su dva metodološka pristupa, pristup usmjeren na varijablu te pristup usmjeren na par, uz nekoliko indeksa: indekse asortativnosti (prava sličnost i slaganje međusobnih procjena partnera), indekse pretpostavljene sličnosti (muškarčeva i ženina pretpostavljena sličnost) i indekse točnosti procjene (slaganje samoprocjene muškarca i procjene partnerice i slaganje samoprocjene žene i procjene partnera).

Žene su postigle više rezultate na samoprocjeni ruminiranja i refleksije te na procjeni ruminiranja svog partnera. Dobiveni nalaz da žene ruminiraju više od muškaraca u skladu je sa sličnim istraživanjem koje je provela Nolen-Hoeksema (1987). Osim toga, ruminiranje je pozitivno povezano s depresijom (Nolen-Hoeksema, Parker i Larson, 1994), a žene su rizična skupina kod koje postoji duplo veća vjerojatnost u odnosu na muškarce da će razviti depresiju (Nolen-Hoeksema, 1987; Nolen-Hoeksema, 2001; Piccinelli i Wilkinson, 2000; Weissman i sur., 1996;). Također, Rossy i Thayer (2000; prema Costa, Terracciano i McCrae, 2001) su pronašli da spolne razlike u depresiji i ostalim negativnim konstruktima mogu biti objašnjene većom osjetljivošću žena na takva stanja. S obzirom na povezanost depresije s ruminiranjem i na veću vjerojatnost za razvijanjem depresije kod žena u odnosu na muškarce, dobiveni rezultati ovog istraživanja su očekivani.

Osim toga, žene postižu više rezultate na samoprocjeni refleksije u odnosu na muškarce. Ove rezultate moguće je objasniti povezanošću refleksije i otvorenosti prema iskustvu (Trapnell i Campbell, 1999). S obzirom na to da su istraživanja pokazala da žene postižu više rezultate od muškaraca na facetama otvorenosti prema estetičnosti, osjećajima i postupcima (Costa, Terracciano i McCrae, 2001) moguće je zaključiti da su žene sklonije od muškaraca istraživati vlastite osjećaje i unutarnja stanja svijesti, među kojima je i refleksija.

Prva hipoteza kojom se ispitalo da su parovi slični u ruminiranju i refleksiji potvrđena je na ukupno 8 od 12 indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene korištenjem pristupa usmjerenog na varijablu, a dobiveni rezultati su slični pri korištenju pristupa usmjerenog na par, iako su korelacije prilično niske. Na crti ruminiranja

nisu potvrđeni prava sličnost parova, ženina pretpostavljena sličnost te sličnost međusobne procjene.

S obzirom na to da su prava sličnost i sličnost međusobne procjene indeksi asortativnosti, nije moguće zaključiti da kod parova postoji asortativno uparivanje u ruminiranju. Iako se ruminiranje učestalo povezuje s depresivnošću (Nolen-Hoeksema, Parker i Larson, 1994), a istraživanja mentalnog zdravlja (Galbaud du Fort, Bland, Newman i Boothroyd, 1998; Meyler i sur., 2007; sve prema Ask i sur., 2013; Mathews i Reus, 2001) su pokazala da postoji uparivanje po sličnosti u depresiji, to ne mora nužno značiti da postoji uparivanje parova po sličnosti u ruminiranju. Za razliku od konstrukta depresije koji se odnosi na psihički poremećaj, ruminiranje je samo jedan od mehanizama mišljenja i suočavanja koji se pojavljuje kada osoba boluje od depresije; ruminiranje je strategija reguliranja emocija koju neki pojedinci koriste kada se suočavaju sa stresnim događajima (Denson, Fabiansson, Creswell i Pedersen, 2009); stoga ruminiranje nije potrebno nužno promatrati iz konteksta mentalnih bolesti odnosno depresije već kao stabilan način suočavanja sa stresom (Zoccola, Dickerson i Lam, 2012).

S obzirom na to da su rezultati ovog istraživanja utvrdili da žene postižu više rezultate na samoprocjenama ruminiranja i refleksije u odnosu na muškarce, moguće je zaključiti da one više od muškaraca obraćaju pozornost na svoje unutarnje osjećaje. Iako se rezultati različitih istraživanja ne slažu oko postojanja spolnih razlika u točnosti procjene osobina partnera (Funder, 1999; Graham i Ickes, 1997; sve prema Wilhelm i Perrez, 2004), meta analiza koju je provela Hall (1978) je pokazala da žene točnije od muškaraca objašnjavaju neverbalno ponašanje. Pretpostavka da su žene točniji procjenjivači može objasniti razlike u značajnosti rezultata između ženine i muškarčeve pretpostavljene sličnosti na crti ruminiranja. Muškarci su više projicirali od žena pri procjeni crte ruminiranja; objašnjenje ovog može biti u tome da muškarci nisu toliko točni procjenjivači kao žene i da se pri procjeni partnera u manjoj količini oslanjaju na prava znanja o svom partneru, a u većoj mjeri na pogađanje, projekciju i stereotipe (Wilhelm i Perrez, 2004). Ovo istraživanje može sugerirati postojanje muškarčeve sklonosti projiciranja vlastitih karakteristika na druge osobe kada osoba nema valjane informacije o postojanju određene osobine (Watson i sur., 2000). U ovom istraživanju nije dobiveno asortativno uparivanje partnera po ruminiranju. Moguće je da su žene točnije procijenile da ne postoji sličnost u ruminiranju između njih i njihovih partnera, uzimajući u obzir činjenicu da su žene kao spol podložnije obolijevanju od depresije, a da samim time i

više ruminiraju te da zato nije dobivena značajna pretpostavljena sličnost žene. Muškarci su lošiji procjenjivači, moguće je da su lošije procijenili i vlastito ruminiranje i ženino i u konačnici se pri procjeni oslonili na pogađanje i pretpostavljenu sličnost. Osim toga, pojava projekcije može varirati s obzirom na varijablu koja se procjenjuje, pri čemu važnu ulogu igra efekt vidljivosti crte. S obzirom na to da je ruminiranje internalna crta ličnosti koju se može primjetiti isključivo ukoliko osoba potvrdi njezino postojanje, moguće je da je u tom slučaju, zbog loše vidljivosti crte i nedostatka informacija o njenom postojanju, kod muškarčeve procjene partnerice došlo do projekcije. Moguće je da je efekt vidljivosti crte utjecao i na žene, ali u nešto manjoj mjeri nego na muškarce te da ženin izostanak pretpostavljene sličnosti u većoj mjeri objašnjava njihova točnost procjene. Generalno su razlike u korelacijama muškarčeve i ženine pretpostavljene sličnosti iznimno malene. Muškarčeva pretpostavljena sličnost je veća od prave sličnosti u ruminiranju, iako je ženina pretpostavljena sličnost otprilike jednaka pravoj sličnosti u ruminiranju, možemo zaključiti da su rezultati u skladu s hipotezom.

Rezultate koji su pokazali da postoji prava sličnost parova u refleksiji može se objasniti povezanošću refleksije s otvorenošću prema iskustvu (Trapnell i Campbell, 1999). Za crtu otvorenosti prema iskustvu istraživanja su utvrdila postojanje uparivanja parova po sličnosti, s korelacijom od .32 (McCrae, 1996; prema Watson i sur., 2000). Korelacija samoprocjena parova u refleksiji dobivena u ovom istraživanju je bila niska ($r = .17$), ali značajna.

S obzirom na to da su istraživanja pokazala da je slaganje samoprocjena i procjena veće za destruktivna nego za konstruktivna ponašanja (Sillars, 1985; prema Acitelli, Douvan i Veroff, 1993), bilo je za očekivati veće slaganje samoprocjena i procjena partnera na crti ruminiranja. Međutim, takvi rezultati nisu dobiveni, već je refleksija pokazala veće slaganje samoprocjena i procjena. Objašnjenje takvih rezultata leži u tome da, iako se ljudi jednostavnije i točnije prisjećaju informacija koje su negativnog tona, ključno je da su te informacije živopisne i neposredne, ali prije svega lako primjetne (Sillars, 1985; prema Acitelli, Douvan i Veroff, 1993). S obzirom na to da je ruminiranje osobina čija vidljivost je izuzetno slaba, dobiveni rezultati o većem slaganju samoprocjena i procjena za refleksiju su očekivani.

Iako je pristup usmjeren na varijablu pokazao da postoji niska, ali značajna prava sličnost parova u refleksiji, nisu dobivene značajne korelacije u pravoj sličnosti ruminiranja,

kao niti u sličnosti međusobne procjene parova na obje crte. Pristupom usmjerenim na par također nije dobivena prava sličnost niti sličnost međusobne procjene parova za obje crte. S obzirom na to da su prava sličnost i sličnost međusobne procjene pravi indikatori asortativnog uparivanja, ovi nalazi ukazuju na to da se uopće ne radi o asortativnom uparivanju već o projekciji.

Rezultati ovog istraživanja djelomično su potvrdili drugu hipotezu o uparivanju po inicijalnoj sličnosti nasuprot usličnjavanju parova tijekom vremena. Pristupom usmjerenim na varijablu se pokazalo da ne postoje prava sličnost i sličnost međusobne procjene partnera na ruminiranju već su potvrđeni indeksi pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene. S obzirom na to da postoje istraživanja koja tvrde da je promjena depresivnih simptoma kod jednog partnera povezana s promjenom simptoma depresije kod drugog partnera (Bookwala i Schulz, 1996; Idstad i sur., 2011; Siegel i sur., 2004; sve prema Ask i sur., 2013), mogao bi se izvesti zaključak da će parovi postati slični u ruminiranju s protokom vremena. Međutim, iako postoji pozitivna povezanost ruminiranja i depresije, ta povezanost očito nije toliko velika da možemo očekivati će se kod ruminiranja, kao kod depresije, pojaviti usličnjavanje parova s godinama zajedničkog života. Osim toga, ruminiranje je internalna karakteristika partnera koja nije jasno vidljiva drugom članu para pa je samim time njezin potencijalni utjecaj na drugog partnera manji.

Na crti refleksije dobiveno je da postoji inicijalna sličnost parova, kao i inicijalna pretpostavljena sličnost i točnost procjene refleksije od strane partnera.

Slični rezultati za drugu hipotezu dobiveni su pristupom usmjerenim na par koji je pokazao da ne postoje značajne korelacije duljine zajedničkog života i indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene u ruminiranju i refleksiji. Međutim, pri korištenju ovog pristupa pronašla se vrlo niska pozitivna povezanost duljine zajedničkog života sa sličnošću međusobne procjene u refleksiji, što upućuje na usličnjavanje parova. Otvorenost prema iskustvu je poželjna osobina, pozitivno povezana s refleksijom. S obzirom na to da romantične veze mogu imati pozitivan utjecaj na ponašanje partnera, postoji mogućnost da parovi pozitivno utječu jedan na drugoga na način da potiču ispoljavanje poželjnih osobina poput ugodnosti, otvorenosti i savjesnosti, a u ovom slučaju i refleksije.

Ovim istraživanjem djelomično je potvrđena treća hipoteza o aktivnom uparivanju parova u ruminiranju i refleksiji. Kontroliranjem demografskih varijabli nije došlo do značajne promjene u korelacijama, što upućuje na efekt aktivnog uparivanja. Na crti

ruminiranja nije pronađena prava sličnost i sličnost međusobne procjene već su pronađeni pretpostavljena sličnost i slaganje samoprocjena i procjena od strane partnera, što upućuje na aktivno uparivanje po pretpostavljenoj, a ne pravoj, objektivnoj sličnosti u ruminiranju. Na crti refleksije postoji aktivno uparivanje parova po pravoj sličnosti, kao i aktivno uparivanje po pretpostavljenoj sličnosti i točnosti procjene od strane partnera. Pristup usmjeren na par djelomično je potvrdio hipotezu aktivnog uparivanja parova. Utvrđene su tri značajne, no prilično niske negativne korelacije koje upućuju na to da je prava sličnost u ruminiranju veća kod parova s manje obrazovanim partnericama te da je slaganje između samoprocjene muškarca i procjene od strane partnerice u ruminiranju veće kod parova kod kojih postoji veća razlika u dobi. Osim toga, muškarčeva pretpostavljena sličnost ruminiranja je veća kod parova kod kojih su žene manje obrazovane. Ovi rezultati su u skladu s hipotezom socijalne homogamije. Međutim, s obzirom na to da većina korelacija na drugim varijablama nije značajna, a da su značajne korelacije negativne i niske, moguće je zaključiti da su rezultati generalno više u skladu s hipotezom aktivnog uparivanja u odnosu na uparivanje procesom socijalne homogamije. Na crti refleksije postoje prilično niske pozitivne korelacije obrazovanja muškarca i prave sličnosti. Prava sličnost u refleksiji veća je kod parova u kojima su muškarci obrazovaniji, a osim toga postoji niska pozitivna korelacija interakcije dobi muškarca i žene i ženine pretpostavljene sličnosti. S obzirom na visinu ovih korelacija i na to da ostale korelacije nisu značajne, može se zaključiti da rezultati generalno idu u smjeru potvrde hipoteze aktivnog uparivanja.

Kada se promatraju visine korelacija indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene i ruminiranja i refleksije s obzirom na korištenu vrstu metodološkog pristupa asortativnom uparivanju, korelacije između ta dva pristupa su slične. Međutim, korelacije slaganja samoprocjena i procjena u pristupu usmjerenom na par su niske u odnosu na korelacije u pristupu usmjerenom na varijablu gdje su umjerene.

Provjereno je i razlikuju li se stvarni parovi od slučajnih parova, te je s tim ciljem generirano 300 slučajnih parova s kojima su uspoređeni stvarni parovi (usporedba intrakorelacija stvarnih i slučajnih parova). Pravi parovi su sličniji od slučajnih na indeksu muškarčeve pretpostavljene sličnosti partnerice te na indeksu slaganja ženine samoprocjene i procjene od strane partnera na crti ruminiranja. Na crti refleksije, pravi parovi su sličniji od slučajnih na gotovo svim indeksima, osim indeksa asortativnosti (prava sličnost i sličnost međusobnih procjena). I pri ovoj provjeri je vidljivo da se indeksi asortativnog uparivanja

nisu istaknuli niti kod jedne crte odnosno nije se pokazalo da su pravi parovi sličniji od slučajnih na indeksima asortativnog uparivanja, već isključivo na indeksima pretpostavljene sličnosti i na slaganju samoprocjena i procjena.

Dobivene korelacije sličnosti parova u ruminiranju i refleksiji u skladu su s istraživanjima sličnosti parova u osobinama ličnosti, koje generalno iznose ispod .20 (Gattis, Berns i Simpson, 2004; Rammstedt i Schupp, 2008; sve prema Ask i sur., 2013; Feng i Baker, 1994; Price i Vandenberg, 1980; Tambs i Moum, 1992).

Po pitanju indeksa sličnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene, istraživanje Botwin, Buss i Shackelford (1997) je pronašlo pozitivno uparivanje parova u otvorenosti prema iskustvu i ugodnosti, ali samo kod procjene ličnosti od strane procjenjivača, u odnosu na samoprocjene ili procjene partnera. U ovom istraživanju sličnost parova u ruminiranju i refleksiji također nije utvrđena samoprocjenama, ali je utvrđena procjenama partnera koji su projicirali vlastite osobine na svog partnera; osim toga, najviše korelacije utvrđene su kod slaganja samoprocjena i procjena partnera, pogotovo na crti refleksije u vrijednosti od .39 i .45. S obzirom na to da su istraživanja utvrdila značajna slaganja između mjera samoprocjena i procjena od strane druge osobe u vrijednostima od .40 i više na širokom rasponu osobina (Watson, Hubbard i Wiese, 2000), rezultati ovog istraživanja u skladu su s time. Ovi rezultati u skladu su i s istraživanjima afektivnosti. Slaganja između samoprocjena i procjena na upitnicima sreće i opće dobrobiti kreću se u rasponu od .25 do .40 (Hartmann, 1934; Kammann, Smith, Martin i McQueen, 1984; sve prema Watson i sur., 2000). Također, McCrae (1982; prema Watson i sur., 2000) je u svom istraživanju dobio umjereno i snažno slaganje mjera samoprocjene i procjene partnera na skalama anksioznosti, hostilnosti, depresije i pozitivnih emocija NEO Inventara ličnosti (raspon korelacija od .36 do .58).

U ovom su istraživanju dobivene niske korelacije pretpostavljene sličnosti partnera (u rasponu od .11 do .23) u ruminiranju i refleksiji, što je u skladu s istraživanjem Watsona i suradnika (2000). Oni su utvrdili slabe i umjerene korelacije pretpostavljene sličnosti za varijable ličnosti, čije vrijednosti su iznosile ispod .30, osim korelacije od .50 za otvorenost prema iskustvu u uzorku parova koji izlaze zajedno. Istraživanje Ready i suradnika (2000; prema Lee i sur., 2009) koje je uključilo 15 skala ličnosti utvrdilo je više korelacije pretpostavljene ličnosti, s prosječnom vrijednošću od .29 i najvišim korelacijama na skalama ekscentričnih percepcija i prikladnosti. Isto tako, istraživanja su pokazala i da se ljudi s visokom svijesti o sebi osjećaju manje slično drugim ljudima (Srull i Gaelick, 1983; prema

Silvia i sur., 2005), što je u konačnici moglo utjecati na njihove prosudbe pretpostavljene sličnosti.

Dobiveni rezultati imaju važne implikacije za istraživanja mentalnog zdravlja i ishoda psihoterapijskih tretmana. U ovom istraživanju nisu dobivene korelacije prave sličnosti parova u ruminiranju što se u konačnici može percipirati pozitivnim; ukoliko bi ruminiranje bilo prisutno kod oba člana para, to vjerojatno ne bi imalo dobar utjecaj na ishod psihoterapije jer bi partneri potencijalno utjecali jedan na drugoga i poticali se na ruminiranje. Isto tako, ukoliko bi oba partnera ruminirala, to bi potencijalno povećalo vjerojatnost razvijanja depresivnosti kod njih zbog emocionalne zaraze; u konačnici bi ruminiranje imalo utjecaj i na smjer i ishod braka, kao i na njihovo potomstvo.

Ovo istraživanje ima određene prednosti, a jedna od njih je svakako veličina uzorka. U ovom istraživanju je sudjelovalo 188 parova, što čini dovoljno velik uzorak za generalizaciju rezultata. Osim toga, raspon dobi između ispitanika bio je velik, od 20 do 73 godine, kao i duljina zajedničkog života partnera (od tri do 50 godina), što omogućuje bolje testiranje hipoteze inicijalnog uparivanja nasuprot uslićnjavanja. Također, umjesto ograničavanja na korištenje samo pristupa usmjerenog na varijablu, korišten je i pristup usmjeren na par koji je omogućio uvid u stvarnu sličnost pojedinog para. Pristup usmjeren na par je pokazao stupanj slaganja svakog para u određenom području, u ovom slučaju ruminiranju i refleksiji.

Prednost ovog istraživanja jest i to što je ovo, prema našim saznanjima i pregledu dostupne literature, prvo istraživanje koje se bavilo istraživanjem svijesti o sebi, odnosno njezinih faceta, ruminiranja i refleksije. Međutim, to je istovremeno i mana zbog nemogućnosti povezivanja rezultata istraživanja s rezultatima prethodno provedenih istraživanja.

S obzirom na to da nije pronađena prava sličnost parova na crti ruminiranja moguće je postaviti pitanje o pristranosti i kvaliteti odgovaranja. S obzirom na to da ruminiranje nije poželjna osobina jer ju se povezuje s depresijom, moguće je da ispitanici niti nisu željeli sebe prikazati kao osobe koje ruminiraju, a samim time niti svoje partnere. Osim toga, ovo istraživanje je bilo dio većeg istraživanja tijekom kojega su ispitanici ispunjavali ukupno 8 različitih upitnika unutar otprilike sat vremena, što je moglo utjecati na njihovu koncentraciju. Mnogi ispitanici su negativno komentirali sam Upitnik ruminiranja i refleksije, smatrajući ga kompliciranim te s česticama na koja oni ne mogu odgovoriti jer nemaju uvid u te crte kod

svoga partnera. Iz navedenih razloga potrebno je izmijeniti način provedbe istraživanja, dajući ispitanicima više vremena za rješavanje upitnika.

Potrebno je uzeti u obzir i to predstavlja li doista mjerni instrument korišten u ovom istraživanju (Upitnik ruminiranja-refleksije, Trapnell i Campbell, 1999) kvalitetan instrument za procjenu svijesti o sebi zbog upitne konstruktne valjanosti. S obzirom na to da se ruminiranje i refleksiju smatra oblicima pažnje usmjerene na sebe, oni bi trebali korelirati s drugim mjerama svijesti o sebi. Istraživanje koje su proveli Silvia, Eichstaedt i Phillips (2005) pokazalo je da niti jedan od navedenih konstrukata ne predviđa pažnju usmjerenu na sebe pa su zaključili da su ruminiranje i refleksija oblici motivacije koja se odnosi na self, a ne oblici pažnje usmjerene na sebe.

U budućim istraživanjima bilo bi zanimljivo uključiti konstrukt zadovoljstva odnosom kako bi se moglo ispitati ima li određena razina sličnosti para u ruminiranju i refleksiji efekta na zadovoljstvo odnosom. S obzirom na to da su neka istraživanja pokazala da sličnost u osobinama ličnosti predicira veće zadovoljstvo odnosom (Acitelli i sur., 2001; prema Gonzaga, Campos i Bradbury, 2007), potrebno je provjeriti bi li sličnost parova u ruminiranju i refleksiji polučila slične efekte.

6. ZAKLJUČAK

Prva hipoteza koja je ispitivala da su parovi slični u ruminiranju i refleksiji je potvrđena za 8 od 12 indeksa asortativnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene, upotrebom pristupa usmjerenog na varijable. Sličnost parova u ruminiranju potvrđena je na indeksima pretpostavljene sličnosti i slaganja samoprocjena i procjena, uz izostanak potvrde na indeksima asortativnosti. Sličnost parova u refleksiji potvrđena je za sve indekse sličnosti, pretpostavljene sličnosti i točnosti procjene, osim za sličnost međusobnih procjena. Osim toga, sličnost parova je veća na indeksima pretpostavljene sličnosti u odnosu na indekse prave sličnosti, što većim dijelom ukazuje na projekciju, nego na asortativno uparivanje. Pristupom usmjerenim na par dobiveni su slični rezultati: stvarni parovi su slični u ruminiranju samo na indeksu muškarčeve pretpostavljene sličnosti i indeksu slaganja samoprocjene žene i njezine procjene partnera, uz izostanak sličnosti na indeksima asortativnog uparivanja. Na crti refleksije parovi su slični na oba indeksa pretpostavljene sličnosti i oba indeksa slaganja samoprocjena i procjena, uz izostanak sličnosti na jednom indeksu asortativnog uparivanja.

Pristupom usmjerenim na varijablu djelomično je potvrđena druga hipoteza o uparivanju parova po inicijalnoj sličnosti u ruminiranju i refleksiji. Na crti refleksije je hipoteza potvrđena na svim indeksima osim sličnosti međusobne procjene partnera. Pristupom usmjerenim na par potvrđena je hipoteza o uparivanju parova po inicijalnoj sličnosti u ruminiranju. Na crti refleksije je ova hipoteza potvrđena na 5 od 6 indeksa, izuzev međusobne sličnosti procjena partnera.

Treća hipoteza aktivnog uparivanja u ruminiranju i refleksiji je također djelomično potvrđena pristupom usmjerenim na varijablu. Na ruminiranju postoji aktivno uparivanje parova po pretpostavljenoj sličnosti, a ne po objektivnoj, pravoj sličnosti parova. Na crti refleksije je hipoteza aktivnog uparivanja potvrđena na svim indeksima osim sličnosti međusobne procjene partnera. Pristup usmjeren na par potvrdio je aktivno uparivanje u ruminiranju na gotovo svim indeksima. Postoji vrlo niska negativna korelacija obrazovanja žene s pravom sličnosti i muškarčevom pretpostavljenom sličnosti te vrlo niska negativna korelacija interakcije dobi muškarca i žene sa slaganjem samoprocjena muškarca i njegove procjene žene, što ukazuje na uparivanje partnera procesom socijalne homogamije. Pristup usmjeren na par potvrdio je aktivno uparivanje u refleksiji na gotovo svim indeksima. Postoji vrlo niska pozitivna korelacija obrazovanja muškarca s pravom sličnošću te niska pozitivna

korelacija interakcije dobi muškarca i žene sa ženinom pretpostavljenom sličnošću, što ukazuje na uparivanje partnera procesom socijalne homogamije.

7. LITERATURA

Acitelli, A., Douvan, E. i Veroff, J. (1993). Perceptions of conflict in the first year of marriage: How important are similarity and understanding? *Journal of Social & Personal Relationships*, 10, 5-19.

Anderson, C., Keltner, D. i John, O. P. (2003). Emotional convergence between people over time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 1054–1068.

Antony, M. V. (2002). Concepts of consciousness, kinds of consciousness, meanings of “consciousness”. *Philosophical Studies*, 109(1), 1–16.

Arkin, R. M., Appelman, A. J. i Burger J. M. (1980). Social anxiety, self-presentation, and the self-serving bias in causal attribution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(1), 23-35.

Armstrong, D. (1981). What is consciousness. U: D. M. Armstrong (Ur.), *The nature of mind and other essays* (str. 55–67). Ithaca: Cornell University Press.

Ask, H., Istad, M., Engdahl, B. i Tambs, K. (2013). Non-random mating and convergence over time for mental health, life satisfaction, and personality: The nord-trøndelag health study. *Behavioral Genetics*, 43, 108–119.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Baumeister, R. F., Schmeichel, B. J. i Vohs, K. D. (2007). Self-regulation and the executive function: The self as controlling agent. U: A. W. Kruglanski i E. T. Higgins (Ur.), *Social psychology: Handbook of basic principles (second edition)* (str. 516-539). New York: Guilford Press.

Bendania, A. i Abed, A. S. (1997). Reliability and factorial structure of an arabic translation of the self-consciousness scale. *Psychological Reports*, 81(3), 1091–1011.

- Bereczkei, T. i Csanaky, A. (1996). Mate choice, marital success and reproduction in a modern society. *Ethology and Sociobiology*, 17, 23–45.
- Botwin, M. D., Buss, D. M. i Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. *Journal of Personality*, 65, 107–13.
- Bouchard, T. J. Jr. i Loehlin, J. C. (2001). Genes, evolution, and personality. *Behavior Genetics*, 31, 243–273.
- Bouchard, T. J. Jr. i McGue, M. (1981). Familial studies of intelligence: A review. *Science*, 212, 1055–1059.
- Bushman, B. J. (1993). What's in a name? The moderating role of public self-consciousness on the relation between brand label and brand preference. *Journal of Applied Psychology*, 78(5), 857-861.
- Buss, D. M. i Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 559-570.
- Buss, D. M. (1984). Marital assortment for personality dispositions: Assessment with three different data sources. *Behavior Genetics*, 14(2), 111-123.
- Cacioppo, J. T., Glass, C. R. i Merluzzi, T. V. (1979). Self-Statements and self-evaluation: A cognitive-response analysis of heterosocial anxiety. *Cognitive Therapy and Research*, 3, 249-262.
- Caspi, A., Lynam, D., Moffitt, T. E. i Silva, P. A. (1993). Unraveling girls' delinquency: Biological, dispositional, and contextual contributions to adolescent misbehavior. *Developmental Psychology*, 29, 19–30.
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. New York: Scribner's.

Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1992). *NEO personality inventory professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Costa, P. T., Terracciano, A. i McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology, 81*(2), 322-331.

Cronbach, L. J. (1955). Processes affecting scores on “understanding of others” and “assumed similarity.” *Psychological Bulletin, 52*, 177–193.

Denson, T. F., Fabiansson, E. C., Creswell, J. D. i Pedersen, W. C. (2009). Experimental effects of rumination styles on salivary cortisol responses. *Motivation and Emotion, 33*, 42-48.

Doherty, K. i Schlenker, B. R. (1991). Self-consciousness and strategic self-presentation. *Journal of Personality, 59*, 1-18.

Dubuis-Stadelmann, E., Fenton, B. T., Ferrero, F. i Preisig, M. (2001). Spouse similarity for temperament, personality, and psychiatric symptomatology. *Personality and Individual Differences, 30*, 1095–1112.

Ennett, S. T. i Bauman, K. E. (1994). The contribution of influence and selection to adolescent peer group homogeneity: The case of adolescent cigarette smoking. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 653–663.

Evans, D. M., Gillespie, N. A. i Martin, N. G. (2002). Biometrical genetics. *Biological Psychology, 61*, 33–51.

Feng, D. i Baker, L. (1994). Spouse similarity in attitudes, personality, and psychological well-being. *Behavior Genetics, 24*, 357–364.

- Fenigstein, A., Scheier, M. F. i Buss, A. H. (1975). Public and private self-consciousness: Assessment and theory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43*(4), 522-527.
- Gonzaga, G. C., Campos, B. i Bradbury, T. (2007). Similarity, convergence, and relationship satisfaction in dating and married couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*(1), 34–48.
- Grant, A. M., Franklin, J. i Langford, P. (2002). The self-reflection and insight scale: A new measure of private self-consciousness. *Social Behavior and Personality, 30*, 821–836.
- Hall, J. A. (1978). Gender effects in decorating nonverbal cues. *Psychological Bulletin, 85*, 845–857.
- Humbad, M. N., Donnellan, M. B., Iacono, W. G. i Burt, A. S. (2010). Externalizing psychopathology and marital adjustment in long-term marriages: Results from a large combined sample of married couples. *Journal of Abnormal Psychology, 119*(1), 151–162.
- Ingram, R. E. (1990). Self-Focused attention in clinical disorders: Review and a conceptual model. *Psychological Bulletin, 107*, 156–176.
- James, W. (1890). *The principles of psychology*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- John, O. P. i Robins, R. W. (1993). Determinants of interjudge agreement on personality traits: The big five domains, observability, evaluativeness, and the unique perspective of the self. *Journal of Personality, 61*, 521-531.
- Kardum, I., Hudek-Knežević, J., Gračanin, A. i Mehić, N. (2017). Assortative mating for psychopathy components and its effects on the relationship quality in intimate partners. *Psychological Topics, 26*, 211-239.

Kardum, I., Hudek-Knežević, J., Schmitt, D. P. i Čović, M. (2017). Assortative mating for dark triad: Evidence of positive, initial, and active assortment. *Personal Relationships*, 24, 75-83.

Keltner, D. i Kring, A. M. (1999). Emotion, social function, and psychopathology. *Review of General Psychology*, 2, 320–342.

Kircher, T. i David, A. S. (2003). Self consciousness: An integrative approach from philosophy, psychopathology and the neurosciences. U: T. Kircher i A. S. David (Ur.), *The self in neuroscience and psychiatry* (str. 445–474). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Laub, J. H. i Sampson, R. J. (1993). Turning points in the life course: Why change matters to the study of crime. *Criminology*, 31, 301–325.

Lee, K., Ashton, M. C., Pozzebon, J. A., Visser, B. A., Bourdage, J. S. i Ogunfowora, B. (2009). Similarity and assumed similarity in personality reports of well-acquainted persons. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 460-472.

Lucas, T. W., Wendorf, C. A., Imamoglu, E. O., Shen, J., Parkhill, M. R., Weisfeld, C. C. i sur. (2004). Marital satisfaction in four cultures as a function of homogamy, male dominance and female attractiveness. *Sexualities, Evolution & Gender*, 6, 97-130.

Luo, S. i Klohnen, C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(2), 304-326.

Lyke, J. A. (2009). Insight, but not self-reflection, is related to subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 46, 66–70.

Maes, H. H. M., Neale, M. C., Kendler, K. S., Hewitt, J. K., Silberg, J. L., Foley, D. L. i sur. (1998). Assortative mating for major psychiatric diagnoses in two population-based samples. *Psychological Medicine*, 28, 1389–1401.

Markowitsch, H. J. i Staniloiu, A. (2011). Memory, auto-noetic consciousness, and the self. *Consciousness and Cognition*, 20(1), 16-39.

Mathews, C. A. i Reus, V. I. (2001) Assortative mating in the affective disorders: A systematic review and meta-analysis. *Comprehensive Psychiatry*, 42(4), 257–262.

McCrae, R. R. i Costa, P. T., Jr. (1987). Validation of a five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.

McCrae, R. R., Martin, T. A., Hrebickova, M., Urbanek, T., Boomsma, D. I., Willemsen, G. i sur. (2008). Personality trait similarity between spouses in four cultures. *Journal of Personality* 76(5), 1137-1164.

McMurrich, S. L. i Sheri, L. J. (2008). Dispositional rumination in individuals with a depression history. *Cognitive Therapy and Research*, 32, 542-553.

Mor, N. i Winquist, J. (2002). Self-focused attention and negative affect: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128(4), 638–662.

Morin, A., El-Sayed, A. i Racy, F. (2014). Theory of mind, self-awareness and inner speech in typical and asd individuals: A critical review. U: E.Sherwood (Ur.), *Theory of mind: Development in children, brain mechanisms and social implications* (str. 43-113). Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.

Morin, A. i Everett, J. (1990). Inner speech as a mediator of self-awareness, self-consciousness and self-knowledge: An hypothesis. *New Ideas in Psychology*, 8(3), 337-356.

Morin, A., Uttl, B. i Hamper, B. (2011). Self-reported frequency, content, and functions of inner speech. *Procedia-Social and Behavioral Journal*, 30, 1714-1718.

- Morin, A. (2006). Levels of consciousness and self-awareness: A comparison and integration of various neurocognitive views. *Consciousness and Cognition, 15*, 358–371.
- Morin, A. (2011). Self-awareness part 1: Definitions, measures, effects, function, and antecedents. *Social and Personality Psychology Compass, 5*(10), 807–823.
- Nagel, T. (1974). What is it like to be a bat. *Philosophical Review, 83*, 435–450.
- Nasby, W. (1989). Private self-consciousness, self-awareness, and the reliability of self-reports. *Journal of Personality and Social Psychology, 56*(6), 950-957.
- Nolen-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: Evidence and theory. *Psychological Bulletin, 101*, 259–282.
- Nolen-Hoeksema, S. (2000). The role of rumination in depressive disorder and mixed anxiety/depressive symptoms. *Journal of Abnormal Psychology, 109*, 504–51.
- Nolen-Hoeksema, S. (2001). Gender differences in depression. *Current Directions in Psychological Science, 10*(5), 173-176.
- Nolen-Hoeksema, S. i Morrow, J. (1993). Effects of rumination and distraction on naturally occurring depressed mood. *Cognition & Emotion, 7*, 561–570.
- Nolen-Hoeksema, S., Parker, L. E. i Larson, J. (1994). Ruminative coping with depressed mood following loss. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*(1), 92-104.
- Nolen-Hoeksema, S., Wisco, B. E. i Lyubomirsky, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives in Psychological Science, 3*, 400-424.
- Orth, U. i Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science, 23*, 381-387.

- Pan, Y. i Wang, K. S. (2011). Spousal concordance in academic achievements and IQ: A principal component analysis. *Open Journal of Psychiatry, 1*, 15-19.
- Paulhus, D. L. i Reynolds, S. (1995). Enhancing target variance in personality impressions: Highlighting the person in person perception. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*, 1233-1242.
- Penton-Voak, I. S., Perrett, D. I. i Peirec, J. W. (1999). Computer graphic studies of the role of facial similarity in judgments of attractiveness. *Current Psychology, 18*, 104–188.
- Phillips, K., Fulker, D. W., Carey, C. i Nagoshi, C. T. (1988). Direct marital assortment for cognitive and personality variables. *Behavior Genetics, 18*, 347–356
- Piccinelli, M. i Wilkinson, G. (2000) Gender differences in depression: Critical review. *British Journal of Psychiatry, 177*, 486-492.
- Porterfield, A. L., Mayer, F. S., Dougherty, K. G., Kredich, K. E., Kronberg, M. M., Marsee, K. M. i sur. (1988). Private self-consciousness, canned laughter, and responses to humorous stimuli. *Journal of Research in Personality, 22*, 409–423.
- Powdthavee, N. (2009). I can't smile without you: Spousal correlation in life satisfaction. *Journal of Economic Psychology, 30*(4), 675–689.
- Price, R. A. i Vandenberg, S. G. (1980). Spouse similarity in american and swedish couples. *Behavior Genetics, 10*, 59-71.
- Ray, R. D., Ochsner, K. N., Cooper, J. C., Robertson, E. R., Gabrieli, J. D. i Gross, J. J. (2005). Individual differences in trait rumination and the neural systems supporting cognitive reappraisal. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience, 5*(2), 156-168.

- Rhule-Louie, D. M. i McMahon, R. J. (2007). Problem behavior and romantic relationships: Assortative mating, behavior contagion, and desistance. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 10(1), 53-100.
- Robbins, J. M. i Krueger, J. I. (2005). Social projection to ingroups and outgroups: A review and meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 9, 32-47.
- Rosenthal, D. (1986). Two concepts of consciousness. *Philosophical Studies*, 49, 329–359.
- Rushton, J. P. i Bons, T. A. (2005). Mate choice and friendship in twins. *Psychological Science*, 16, 555–559.
- Scarr, S. i McCartney, K. (1983). How people make their own environments: A theory of genotype-environment effects. *Child Development*, 54, 424–435.
- Scheier, M. F. i Carver, C. S. (1985). The self-consciousness scale: A revised version for use with general populations. *Journal of Applied Social Psychology*, 15, 687-699.
- Schimmack, U. i Lucas, R. (2006). Marriage matters: Spousal similarity in life satisfaction. *Journal of Applied Social Science Studies*, 127, 1–7.
- Schlenker, B. R. i Leary, M. R. (1982). Social anxiety and self-presentation: A conceptualization model. *Psychological Bulletin*, 92, 641-669.
- Schlenker, B. R. i Weigold, M. F. (1990). Self-Consciousness and self-presentation: Being autonomous versus appearing autonomous. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 59(4), 820-828
- Shiota, M. N.i Levenson, R. W. (2007). Birds of a feather don't always fly farthest: Similarity in big five personality predicts more negative marital satisfaction trajectories in long-term marriages. *Psychology and Aging*, 22, 666 – 675.

- Silvia, P. J. i Duval, T. S. (2001). Objective self-awareness theory: Recent progress and enduring problems. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 230-241.
- Silvia, P. J., Eichstaedt, J. i Phillips, A. G. (2005). Are rumination and reflection types of self-focused attention? *Personality and Individual Differences*, 38, 871-881.
- Silvia, P. J. i Phillips, A. G. (2011). Evaluating self-reflection and insight as self-conscious traits. *Personality and Individual Differences* 50, 234–237.
- Smallwood, J., Schooler, J. W., Turk, D. J., Cunningham, S. J., Burns, P. i Macrae, C. N. (2011). Self-reflection and the temporal focus of the wandering mind. *Consciousness and Cognition*, 20(4), 1120-1126.
- Szpunar, K. K. (2010). Evidence for an implicit influence of memory on future thinking. *Memory & Cognition*, 38(5), 531-540.
- Tambs, K. i Moum, T. (1992). No large convergence during marriage for health, lifestyle, and personality in a large sample of norwegian spouses. *Journal of Marriage and the Family*, 54(4), 957–971.
- Teasdale, J. D. i Green, H. A. C. (2004). Ruminative self-focus and autobiographical memory. *Personality and Individual Differences*, 36, 1933–1943.
- Terracciano, A, Costa, P. T. i McCrae, R. R. (2006). Personality plasticity after age 30. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(8), 999–1009.
- Thomsen, D. K., Olesen, F., Avlund, K., Hokland, M., Mehlsen, M. Y., Zachariae, R. i sur. (2004). Is there an association between rumination and self-reported physical health? *Journal of Behavioral Medicine*, 27(3), 215-231.

Thomsen, D. K., Schnieber, A. i Olesen, M. H. (2011). Rumination is associated with the phenomenal characteristics of autobiographical memories and future scenarios. *Memory*, 19(6), 574-584.

Trapnell, P. D. i Campbell, J. D. (1999). Private self-consciousness and the five-factor model of personality: Distinguishing rumination from reflection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(2), 284-304.

van Grootheest, D. S., van den Berg, S. M., Cath, D. C., Willemsen, G. i Boomsma, D. I. (2008). Marital resemblance for obsessive-compulsive, anxious and depressive symptoms in a population-based sample. *Psychological Medicine*, 38, 1731–1740.

Watson, D., Hubbard, B. i Wiese, D. (2000). Self– Other agreement in personality and affectivity: The role of acquaintanceship, trait visibility, and assumed similarity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1063–1070.

Watson, D., Klohnen, E. C., Casillas, A., Nus Sims, E., Haig, J. i Berry, D. S. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of Personality*, 72, 1029–1068.

Weissman, M. M. i sur. (1996). Cross-National epidemiology of major depression and bipolar disorder. *Journal of the American Medical Association*, 276, 293–299.

Wilhelm, P. i Perrez, M. (2004). How is my partner feeling in different daily –life settings? Accuracy of spouses' judgments about their partner's feelings at work and at home. *Social Indicators Research*, 67, 183-246.

Zoccola, P. M., Dickerson, S. S., i Lam, S. (2012). Eliciting and maintaining ruminative thought: The role of social-evaluative threat. *Emotion*, 12(4), 673–677.